cit. ad 2. princ. differunt enim supponere, & significare ex dictis 1. p. Instit. loc. cit. unde terminus supponit utique, quod significat, sed non semper supponit pro eo, quod significat, , sed interdum pro eo, quod connotat, & dat intelligere secundario, ut patet in suppositione personali, in qua terminus communis supponit pro supposito, quod tamen non significat, sed tantum dat intelligere secundario. Ad 5. neutro illorum modorum exponi debet illa propositio, non primo, quia albedo importata in concreto prædicari debet de subjecto per modum adjacentis, & informantis, quod non habet, dum in abstracto profertur, & effertur de subjecto, neque secundo, quia dicendo *pomum est unitum albedini*, *aut habens albedinem*, vel sensus est *pomum est id*, *quod est album* significando per ly *id* in genere, aut determinate ipsum subjectum, & tunc propositio est negatoria, vel non merè per accidens, ut dicebamus; vel sensus est, primum est unitum albedini, aut habens albedinem, idest pomo inhæret albedo, & hic est verus sensus in rigore logico, sed sic per album non importatur subjectum in recto, sed ipsa forma albedinis, non quidem in se, sed per modum adjacentis, & informantis, de modo ceteri concreta, vide disp. 5. art. 1. n. 8.

97 Sed adhuc majus extat dubium, undè sumatur unitas, vel pluralitas concreti, an ex parte formæ, vel subjecti, vel utriusque simul? De concretis accidentalibus, & adjectivis non est gravis difficultas, omnes enim in hoc convenire videntur, hujusmodi concreta unitatem sumere, & pluralitatem ex parte subjecti, undè si eadem albedo esset in pluribus subjectis absolutè diceremur plura alba, & è contra, si plures albedines forent in eodem subjecto, unum dumtaxat diceretur album, ita inter alios docet Scot. 3. d. 6. q. 1. & d. 8. q. un. & quol. 11. H. cujus ratio communiter reddi solet, quia cum nomen adjectivum dicat formam per modum adjacentis subjecto, maximè determinatur per ipsum subjectum, quod magis, & profundius declarans Doctor 1. d. 12. q. 1. §. *juxta quæstionem istam* ait, quod nomen adjectivum primò; & per se afficit substantivum, cui adjacet, & non alterum adjectivum, quia solum substantivum natum est terminare dependentiam adjectivi non autem adjectivum, nisi substantivè sumatur, cum autem accidens non tribuat effectum suum formalem, nisi subjecto, quod afficit, sequitur, quod terminus numeralis duo, tria, sex &c. tribuit effectum formalem numerationis substantivo, ad quod terminatur, non adjectivo utpotè impotenti ad terminandam ejus dependentiam, undè si una albedo esset in tribus subjectis, tria alba dicerentur, quia tam nomen numerale *tria*, quam *album* sunt adjectiva, & ideò ambo terminantur ad tertium, scilicet ad subjectum, & illi tribuunt suum effectum formalem, quod cum in casu sit triplex, tria etiam erunt alba de rigore sermonis; qua etiam ratione, si plures personæ divinæ eandem assumerent humanitatem, dicerentur plures humanati, & incarnati; è contra vero si plures albedines essent in eodem subjecto unum dumtaxat diceretur album, sicut de facto unus habens multas scientias est unus sciens, ait Doctor quol. cit. & si una persona divina plures assumeret humanitates, diceretur unus dumtaxat humanatus, unus incarnatus, non plures, quæ doctrina communis est omnibus Scotistis, & probatur à Molin. 1. p. q. 36. art. 4. disp. 2. Casil. lib. 1. Introduct. tract. 1. c. 3. & multis aliis.

98 De concretis verò substantialibus, & substantivis est major difficultas, & quidem aliqui totum oppositum docent ejus, quod de accidentalibus, & adjectivis dicebamus, volunt enim unitatem eorum, & pluralitatem ex parte formæ sumi debere ob eandem rationem, quia cùm nomen substantivum dicat formam ad modum per se stantis, maximè determinatur adjectivum numerale per ipsam formam, undè si eadem divina persona plures assumeret humanitates, diceretur unus dumtaxat humanatus, unus incarnatus, non plures, quæ doctrina communis est omnibus Scotistis, & probatur à Molin. 1. p. q. 36. art. 4. disp. 2. Casil. lib. 1. Introduct. tract. 1. c. 3. & multis aliis.

98 De concretis verò substantialibus, & substantivis est major difficultas, & quidem aliqui totum oppositum docent ejus, quod de accidentalibus, & adjectivis dicebamus, volunt enim unitatem eorum, & pluralitatem ex parte formæ sumi debere ob eandem rationem, quia cùm nomen substantivum dicat formam ad modum per se stantis, maximè determinatur adjectivum numerale per ipsam formam, undè si eadem divina persona plures assumeret humanitates, dicerentur plures humanati, unus incarnatus, non plures, quæ doctrina communis est omnibus Scotistis, & probatur à Molin. 1. p. q. 36. art. 4. disp. 2. Casil. lib. 1. Introduct. tract. 1. c. 3. & multis aliis.

99 Sed licèt prima regula de concretis accidentalibus, & adjectivis data sit universaliter vera ob rationem allatam, & etiam altera de concretis substantialibus, & substantivis quantum ad unitatem, verum enim est solam unitatem formæ inferre unitatem concreti substantialis, etiam si supposita sint multa, unde tres personæ Divinæ unus tantum Deus dicuntur ob unitatem formæ, & naturæ; Falsa tamen est quoad aliteram partem, quod, scilicet, sola formæ pluralitas sufficiat ad pluralitatem concreti substantialis sine suppositorum pluralitate, quia universaliter vera est illa Scoti regula de concretorum multiplicatione tradita loc. cit. in 3. d. 6. q. 1. ad 1. & d. 8. q. u. F. & quol. 11. H. & alibi sæpè, quod ad multiplicationem concretorum non sufficit sola multiplicatio formarum, sed requiritur multiplicatio suppositorum, qua ratione negat 1. d. 12. q. 1. ad 3. Patrem in divinis esse plura principia, licèt habeat duo principia productiva, & 3. d. 6. q. 2. Christum esse duo neutraliter, & masculinè, & quovis modo, unde licèt habeat duas naturas substantiales, & viventes, dicitur una substantia, & unus vivens ob unitatem suppositi, qua etiam ratione dicendum est, quod si Verbum plures assumeret naturas humanas, non esset plures homines, sed unus homo, & ita docent quamplures Scotistæ recentiores, ut P. Faber in 1. disp. 41. c. 4. in fine, & Aretinus in 3. d. 1. q. 3. art. 2. Nec respondere valet cum Bargio 1. d. 12. q. 1. ad 3. prædictam regulam à Scoto traditam de concretorum multiplicatione valere solum de accidentalibus, non de substantialibus. Quia Doctor in 3. d. 8. q. un. illam tradit de concretis quidem accidentalibus, sed substantivè sumptis, sicut sunt pater, filius, causa, principium, artifex, opifex, &c. hæc enim concreta accidentalia, quia substantivè dicuntur, æquivalent substantialibus, & terminare possunt dependentiam cujuscunque adjectivi, & tamen Doctor ait, quod homo habens plures paternitates, vel filiationes dici nequit plures Patres, vel plures Filii ob unitatem suppositi, ergo regula illa de mente Doctoris tenet etiam in concretis substantialibus, & substantivis, nam si de solis accidentalibus teneret, ut ait Bargius, posset dici Pater æternus duo principia, duo productores, & Christus duo viventes, duo entia, quod tamen negat Doctor.

100 Cum verò alii Scotistæ dicebant ex regula Doctoris tradita de termino numerali in 1. d. 12. q. 1. necessario deduci, quod eadem persona plures assumens humanitates plures diceretur homines, quia cum ly *homines* sit substantivum, terminare potest dependentiam adjectivi numeralis, & ita secundùm illud numerari; occurrendum est, & dicendum utique terminare posse, sed non ultimatè, sicut quantitas terminare potest dependentiam alterius accidentis, sed non ultimatè, quia adhuc ipsa dependet ad substantiam, sic etiam in proposito concretum naturæ, ut homo, utique terminare potest dependentiam adjectivi numeralis, sed quia adhuc ipsum dependet ad suppositum, quod concernit vagè, ut omnes fatentur, etiam Doctor 3. d. 6. q. 2. D. & de Spiratore in 1. loc. cit. ideò terminare nequit absolutè, & ultimatè, sed tantum cum ulteriori dependentia ad suppositum; ex quo fit, ut etiam in concretis substantialibus, & substantivis rectè pluralitas fieri nequeat, nisi adsit pluralitas suppositorum, & hæc est ratio à priori, quam optimè insinuavit Franciscus à Christo in 3. d. 1. q. 9. quando dixit, quod nomina concreta etiam substantialia, ut homo, dicuntur in plurali pluralitatem tam formæ, quam suppositi, quia significant formam cum habitudine ad suppositum, unde ad hoc, quod sint plures homines, requiruntur, & plures humanitates, & plura suppositа.

Solvuntur Objectiones.

101 Contra prædictas regulas objicitur 1. si ad multiplicationem concretorum accidentalium, & adjectivorum sola sufficit subjectorum pluralitas, ergo in divinis rectè dici possent tres æterni, tres immensi, tres omnipotentes, quia sunt tria suppositа, & si ad unitatem eorundem concretorum sufficit sola subjecti unitas, etiam si formæ sint plures, tunc omnia accidentia, quæ sunt in eodem subjecto, haberent eandem unitatem, & facerent idem concretum, v. g. in lacte album, dulce, frigidum, essent unum, & idem concretum ob unitatem subjecti; at istæ Consequentiæ sunt falsæ, quia, & D. Athan. in Sym. negat dici posse tres æternos, tres immensos, & est communis omnium sensus album, dulce, frigidum in lacte esse diversa concreta ob solam formarum diversitatem in eodem subjecto.

Resp. de rigore sermonis dici posse in divinis tres æternos, tres immensos, &c. negatur tamen hic modus loquendi ab Athanas. esse rectus, quia cum careamus propriis concretis substantivis, qualia forent immensior, sapientior, quæ non sunt in usu, concreta ipsa adjectiva fumimus substantivè, & ideo cùm una sit æternitas in tribus, una immensitas, unum dicimus æternum, non tres æternos, &c. Ad aliud, cùm hic loquimur de unitate, & pluralitate concretorum, fermo est de concretione secundùm significationem ejusdem formæ, nam istam non multiplicant formæ, nisi multiplicentur subjecta, quibus inhærent, quia ipsæ formæ ex se concretionem non faciunt, sed ratione subjecti, & ideò esto lac sit dulce, album, frigidum, non tamen dicitur plura qualia, sed unum quale; esto homo sit Logicus, Geometra, Theologus, non tamen dicitur plures scientes, sed unus sciens.

Secundò, si ad pluralitatem concretorum substantialium, & substantivorum non sufficit sola formæ pluralitas, quia concretum substantiale adhuc dependet ad suppositum, & cum tali dependentia terminare debet adjectivum pluralitatis, eadem ratione sola formæ unitas ad unitatem concreti substantialis non sufficiet, quia cum dependentia ad suppositum terminare debet tam adjectivum multitudinis, quam unitatis, & ideò si sunt plura suppositа, & natura una, non poterit cum veritate unum dici concretum, sicut cum veritate dici plura nequeunt, si suppositum est unum, & naturæ plures.

102 Resp. negando paritatem, nam utique potest concretum substantiale determinare ab adjectivo unitatis præscindendo ab ulteriori tendentia, & dependentia ad suppositum, non autem sic ab adjectivo multitudinis, sed ratio disparitatis non eadem affertur ab omnibus; Aversa q. 23. Log. sect. 3. in fine inquit potiùs nam rationem hujus rei esse ipsum usum loquendi, quo factum est, ut hujusmodi concreta singulariter dicta significent, vel unitatem formæ, vel subsistentiæ, & suppositi, pluraliter autem dicta significent pluralitatem utriusque simul; At hæc ratio non satisfacit, quia negare quis posset talem usum loquendi apud omnes acceptum, quo etiam admisso tenemur reddere rationem hujus usus, quare non sit abusus.

Ideo

Ideò Suar. 3. p. disp. 13. sect. 2. hanc reddit rationem disparitatis; ad hoc ut aliqua sint unum, sufficit, quod in aliqua ratione uniantur, ut puta in illa ratione, per quam sunt unum; ad hoc verò ut sint plura, in nulla unitate absolutè debent convenire, quia multitudo, cum sit idem, quod divisio, opponitur unitatis, ut ergo concretum multiplicetur, necesse est, quod omnino, & simpliciter omni diversitate, & divisione careat, sed neque hoc satisfacit, tum quia potius res oppositò modo se habet, quod plus ad unionem, seu unitatem requiritur, quam ad divisionem, & multitudinem, unde homo, & equus simpliciter plura dicuntur, etiamsi habeant unitatem genericam, & unitas velut perfectio, & simpliciter bona procedit ex integra causa; divisio autem, & multitudo, quæ vergit ad malum, procedit ex quocunque defectu, tum quia hoc non est verum in concretis accidentalibus, quæ pluraficantur sine pluralitate formæ: Quod si dicat Suarez esse verum in substantialibus, sanè principium petit, hoc enim est, quod quæritur, cur sola unitas formæ sufficiat ad unitatem concreti in substantialibus, & non sola pluralitas ejusdem ad pluralitatem, curque concretum substantiale terminare possit cum veritate adjectivum unitatis stante suppositorum pluralitate, non autem adjectivum pluralitatis stante unitate suppositi cum sola multitudine formæ.

Itaque præstabit dicere rationem disciminis, cur possit concretum substantiale determinari ab adjectivo unitatis sine ulteriori dependentia ad suppositа, non sic ab adjectivo multitudinis, esse, quia unitas pertinet ad naturam, multitudo ad suppositа, hæc enim in natura uniuntur, & natura in illis multiplicatur, qua etiam ratione adjectivum multitudinis tribuitur concreto naturæ, ut supponit personaliter, adjectivum verò unitatis, ut supponit simpliciter; & ideò dixit Porph. plures homines ratione naturæ dici unum hominem; hinc igitur est, quod concretum substantiale determinari potest ab adjectivo unitatis præscindendo ab ulteriori dependentia ejus ad suppositum, non verò ab adjectivo multitudinis, quia sub hoc adjectivo præsertim resipsit suppositа.

103 Sed dices, si ita est, ergo Pater, & Filius in divinis poterunt dici duo spiratores, quia concretum hoc dependeat etiam ad suppositum, iam duo sunt suppositа, quæ spirant. Resp. negando consequentiam, quia licèt ex ea parte, qua concernit suppositum, possunt dici duo spiratores, tamen ex alio capite, quia etiam in se immediatè natum est terminare dependentiam termini numeralis adjectivi, quia est subsistentivum, & vis spirativa tantum una est in Patre, & Filio, ut docet Theologus, ideo cum veritate non potest suscipere effectum formalem adjectivi numeralis; sicut ex alio capite Pater, etiamsi habeat duo principia productiva, non potest dici duo productores, quia etsi adsit pluralitas formæ, deest tamen pluralitas suppositorum, & hæc est ratio, cur ad pluralitatem concretorum accidentalium, & adjectivorum sufficit sola pluralitas subjectorum, & ad pluralitatem substantialium utraque requiritur, quia ibi solum subjectum terminat dependentiam adjectivi numeralis, cum adjectivum nullo modo terminare queat, hic verò duo forma nempè, & suppositum, hoc ultimatè, illa non ultimatè.

Tertiò arguit Arriaga cit. veritatem prædictionum, & multiplicationem terminorum concretorum non ex formali significato eorum attendi debere, sed ex eo, quod importatur in recto, & in hac ratione ait concreta accidentalia unitatem sumere, & multiplicationem ex parte subjecti præcisè, quod important in recto, non ex parte formæ, etiamsi illam significent de formali, cum ergo concreta substantialia ex natura, & subsistentia dicant in recto naturam, & in obliquo subsistentiam, sequitur necessariò ex prædicta regula, quod si in eodem supposito duæ subsisterent naturæ, v. g. humanitates, illud dici deberet plures homines, quia plures naturas importaret in recto. Et n. 62. ait falsam esse regulam à nobis traditam, quod nomina numeralia conjuncta concretis substantivis multiplicant formale, & materiale, quia nomen *persona* est concretum substantivum, & tamen nomen numerale illi adjunctum non multiplicat formale, & materiale illius significatum, aliàs dum dicuntur *tres divinæ personæ*, etiam multiplicaretur *divinitas*, quæ est materiale illius significati.

104 Resp. concreta accidentalia numerari ad numerationem subjectorum præcisè, quia ipsa sola subjecta terminant dependentiam adjectivi numeralis, & hæc est ratio propria, & à priori, & quia in concretis substantialibus tam forma, quam suppositum terminant, ideò ad eorum requiritur multiplicationem utriusque multiplicatio. Neque ex hac regula sequitur, cum dicimus *tres divinæ personæ*, etiam divinitatem multiplicari debere, quia cum ly *divinæ* nomen sit adjectivum, nequit terminare dependentiam adjectivi numeralis; sed terminatur ad nomen *personæ*, cujus significatum, nimirum subsistentiam multiplicat. Regula verò ab ipso tradita, vel non est ad rem, vel pro nobis contra ipsum concludit, quod si in eodem supposito plures subsisterent naturæ, illud dici deberet unus homo, & non plures, quia concretum quoque substantiale, sicut accidentale, explicatur per suppositum in recto, nam homo est habens humanitatem, sicut album est habens albedinem.

DISPUTATIO TERTIA.

De Ente rationis, & secundis Intentionibus.

Planè ad Metaphysicam spectat tractare de ente rationis per reductionem ad ens reale, quod est proprium ejus objectum; usus tamen apud multos invaluit, ut iste tractatus Logicæ demandetur, & quidem rationabiliter, tum quia cognitio entis rationis, & secundarum intentionum valdè inservit Logicæ in se, utpotè quæ multum juvat directionem operationum intellectus; res enim sub hîc denominationibus rationis melius percipiuntur, & commodius applicantur definitionibus, divisionibus, & argumentationibus, ut constat ex dictis q. proœm. tum quia adhuc magis deservit Logicæ ab Arist. traditæ, quæ tota sub terminis secundarum intentionum est instituta, ut magis patebit ex dicendis: his igitur de causis communem usum sequentes hic de ente rationis agemus, & secundis intentionibus.

QUÆSTIO I.

An detur Ens rationis, & qualem esse habeat.

1 Nomine entis rationis in tota sua latitudine intelligitur, quicquid habet esse aliquo modo dependenter à ratione, quod quidem potest tripliciter contingere, ut docent Formalistæ nostri ar. 1. Formalit. & colligitur ex Scoto 4. d. 1. q. 2. §. *hîc primo videndum est*. Primò effectivè, seu causaliter, quia nimirum per verum, & physicum influxum causatur, & producitur ab intellectu, quales sunt actus intelligendi, qui efficiuntur ab eo. Secundò subjectivè, quia subjectatur, & recipitur in intellectu, eique adhæret, quales sunt iidem actus intellectus, & omnes habitus scientiarum, quatenus recipiuntur in intellectu, eique tanquam subjecto adhærent. Tertiò objectivè, quia objicitur intellectui, seu ab intellectu cognoscitur, qualia sunt omnia, quæ ab intellectu percipiuntur, ut sic; Sed adhuc dupliciter in hoc ultimo sensu potest aliquid dependere in suo esse à ratione, vel ita quod haberet illud esse, etiamsi intellectui non objiceretur, ut ignis, qui est cali ius, licèt à nobis non cognosceretur, ut calidus; vel ita quod non haberet illud esse, nisi objiceretur intellectui, sed in tantum illud habet, inquantum ab intellectu cognoscitur, cujus cognitione cessante statim evanescit, ut Angelus, quinon est pulcher juvenis, nisi quatenus tali modo apprehenditur ab intellectu; & hoc est illud ens rationis, quod dicitur habere esse tantum objectivè in intellectu, quod dicitur ens fictum à ratione, & de quo quæritur in præsenti, an debeat admitti, quo etiam admisso dubitatur deindè quale esse sit ei tribuendum.

2 Circa primam quæsiti partem entia rationis, ac secundas intentiones videntur negasse Mayron. quodlib. 7. Joan. Gandav. lib. 2. Met. in fine, & lib. 4. q. 6. licet non sibi constet 6. Met. q. 5. Bernardus quidam Mirandulanus in expos. prædicam. & Vallesius contr. 10. Physicæ. Oppositа tamen sententia est communis omnium sensus, qui admittunt, & passim supponunt entia rationis; sed adhuc non omnes conveniunt in altera quæsiti parte, qualenam esse sit eis tribuendum; Quidam enim quibusdam entibus rationis tantum deferunt, ut eis cœdant esse formale, & actuale antecedenter ad omnè operationem intellectus, ita loquitur Medina 3. p. q. 35. art. 5. dub. 1. ad 1. de illis entibus rationis, quæ habent fundamentum in rebus, & Fonseca 4. Met. c. 2. q. 7. sect. 9. & lib. 5. c. 15. q. 4. sect. 4. de illis relationibus rationis, quæ ex denominationibus extrinsecis resultare videntur, ut sunt relationes Creatoris, prioris, & posterioris, ac aliæ consimiles; Alii verò etsi fateantur, omne ens rationis quantum ad existentiam ab intellectu prorsus pendere, adhuc tamen asserunt habere suam essentiam independenter ab ejus operatione, secundùm quam revera dicitur possibile esse in intellectu, sicut ens reale per suam essentiam dicitur possibile esse extra intellectum; Alii demum statuunt ens rationis penitus ab intellectu dependens quoad omne suum esse, non solum existentiæ sed etiam essentiæ.

3 Dicendum est pro resolutione quæsiti quoad utramque partem ens rationis omninò concedendum esse, non tamen in eo sensu, ut ante opus intellectus aliquod esse formale, & actuale habeat, sed ita quod omne suum esse actuale accipiat à ratione. Conclusio quoad primam partem est communis Græcorum, Arabum, & Latinorum, ut testatur Cartarius de primis princ. univers. Log. lect. 7. nam Avicen. 1. suę Met. c. 2. & 3. Averroes 4. Met. comm. 2. & in Epitom. Log. cap. ult. docent logicam esse de secundis intentionibus, hoc idem asserit Ammonius in lib. prædicab. & Porphyrius in lib. prædicam. interrog. 3. & subscribunt Latini famosiores D. Thom. Scot. Ægid.

Albert. Alensis, & alii passim; ita quod sola Antiquitas sufficere potest ad ostendendam hujus conclusionis veritatem; hanc Suarez probare conatur disp. ult. Met. sect. 1. nonnullis Arist. testimoniis, quæ ad rem non facere ostendit P. Faber. 4. Met. disp. 4. c. 1. sed Arist. pro hac stare sententia manifestè demonstrat famosa illa divisio entis in anima, & extra animam, quam sextus ipse tradidit, præsertim verò 6. Met. in fine, & lib. 11. sum. 3. c. 2. ubi per ens in anima expositores intelligunt ens rationis: præcipuè Scotus in 1. d. 36. q. un. F. Et Mayr. ipse non absolutè negat entia rationis, sed tantum disputandi gratia, ut profitetur in fine quol. 6.

4 Probatur etiam ratione multiplicitèr; Tum quia multa sæpè cogitamus, ac si essent, quæ tamen nec sunt, nec esse possunt, ut patet de Chymera, Hircocervo, & similibus, ergo cum aliud esse non habeant, quàm cogitari, & tamdiu sint, quamdiu cogitantur, verè sunt entia rationis. Tum quia cum intellectus concipit negationes, privationes, ac extrinsecas denominationes, eas utique concipit ad modum entium cùm enim ejus objectum adæquatum sit ens reale, nihil concipere potest, nisi ad modum veri entis, unde tenebram in aere, cæcitatem in oculo concipit per modum quarundam formarum luci, ac potentiæ vitiræ contrarium, hoc autem est effomare ens rationis. Tum etiam quia experimur aliquos actus, quorum objecta non sunt à parte rei, ut cum equum rationalem concipimus, & Angelum corporeum, nam hæc objecta, equus nempè identificatus cum rationali, & Angelus cum corporeo, non sunt à parte rei, nec esse possunt, sed merè objectivè existunt in intellectu fingente equum rationalem, & Angelum corporeum. Tum denique quia tota Arist. Logica plena est his terminis, genus, species, subjectum, prædicatum, singulare, universale, & similibus, quæ omnia sunt entia rationis.

Respondent negantes entia rationis, cum intellectus equum rationalem, Angelum corporeum, & similia concipit, non utique per talem actum concipere quid fictum, & apparens, quod dicatur ens rationis, sed concipit veram, & realem rationalitatem, veram, & realem corporeitatem, quam in aliis rebus cognoscit, & eas intentionaliter connectit cum equo, & Angelo, atque ideò nunquam dari tale ens rationis, quod ex parte objecti actui fingenti correspondeat. Sed hanc solutionem optimè confutat Arriaga disp. 6. Met. sect. 2. num. 10. nam quando intellectus asserit equum rationalem, Angelum corporeum, planè non prædicat rationalitatem; quæ convenire solet individuis humanæ naturæ, neque corporeitatem, convenientem rebus materialibus, sed aliam consimilem, quam supra numerum earum, quæ sunt possibiles, fingit intellectus, sicut si Thomista tenens sub specie Gabrielis unicum tantum individuum esse possibile, conciperet ultra illud adhuc aliud esse possibile, tunc utique hoc aliud, quod concideret, non esset individuum ipsum Gabrielis, sed aliud fictum, & repugnans in ejus sententia, ita igitur in proposito cum alia rationalitas distincte ab omnibus rationalitatibus humanorum individuorum, illis tamen consimilis, non sit realis, sed ficta, & chymerica, quando concipitur equus rationalis, & Angelus corporeus, verè efficitur ens rationis. Accedit, quod etiam admissa ea solutione adhuc non evitatur ens rationis, licèt enim rationalitas equo applicata esset realis, adhuc unio rationalitatis cum equo esset omninò ficta, & rationis. Quod si instes, intellectûi illis extremis etiam applicare veram unionem, quas inter alias res experitur, non adhuc evitatur ens rationis, quia saltem applicatio illa objectiva ipsius unionis erit rationis, & ficta, quia applicatur rebus inutilibus.

5 Quo etiam ad alteram partem conclusio est communis, & est præsertim Scoti quol. 3. A. ubi docet ens retionis habere præcisè esse in intellectu considerante, & 1. d. 36. q. un. F. & G. appellat illud ens in anima, ut contradistinguitur ab ente extra animam tam in esse actuali, quam in esse possibili, tam quoad esse existentiæ, quàm essentiæ; ita quod omnem prorsus realitatem, & existentiæ, & essentiæ, & actualem, & possibilem negat Doctor entitrationis, & ei dumtaxat tribuit esse objectivum, secundùm quid, & diminutum, quod non habetur, nisi beneficio intellectus, & iterum in 2. d. 1. q. 1. art. 2. diserte docet entia rationis non habere esse actuale, & formale, nisi cum intelliguntur, & manifestè deducitur ex ipso conceptu entis rationis, id enim intelligimus per ens rationis, quod omninò contradistinguitur ab ente reali, ergo nullum esse formale, & actuale habet ante opus intellectus, nam si aliquod tale haberet, profectò ab ente reali non esset prorsus condistinctum. Per quod excluditur Medinæ responsio, & aliorum dicentium hanc rationem solùm concludere, quod ens rationis in actu perfecto, & completo pendet ab opere intellectus, quod tamen præcedere potest in actu imperfecto, & incompleto. Expliditur hæc solutio, quia si aliquam realem actualitatem, quantumvis imperfectam antecedenter ad opus intellectus haberet ens rationis, sanè non esset ab ente reali undequaque distinctum, nec propriè esset ens rationis, quod ideò dicitur rationis, quia nullo modo potest esse in actu, nisi per opus intellectus. Et hæc ratio nedum probat de esse existentiæ (ut nonnulli respondent) sed etiam de esse essentiæ; tum quia existentia proportionatur essentiæ, ut modus ejus, unde ex conditione existentiæ arguimus essentiæ conditionem à posteriori, ergo si existentia entis rationis prorsus ab intellectu pendet, idem de essentia dicendum erit; & prorsus irrationabile est alicui assignare essentiam realem, & deinde existentiam rationis, tum quia existentia aliud non est, quam ipsius essentiæ actualitas, ergo si entia rationis habent existentiam solum ab intellectu, idem erit de essentia dicendum; Tum tandem, quia hæc ipsa est essentia entis rationis, quod nec sit, nec esse possit citra operationem intellectus, & hac de causa dicitur ens rationis, imò si haberet essentiam realem, jam quidditativè, & formaliter ens reale foret, & non rationis.

6 In oppositum objicitur. Primò probando ens rationis admitti non debere. Tum quia nulla potest illius assignari causa, hæc enim præsertim deberet esse intellectus, at hic est causa realis, & causat media actione reali, ac proinde effectum semper attingit realem. Tum 2. quod est impossibile, non potest concipi, nec mente intelligi, quia intelligi sequitur esse, & solum ens reale est objectum adæquatum intellectus, sed ens rationis est impossibile realiter, ergo etiam mentaliter. Tum 3. implicat objectum in intellectu, quod non prius sit intelligibile, quàm intellectum, quia quod intelligitur in actu secundo, sanè supponitur intelligibile in actu primo, at tale foret ens rationis ex dictis, si daretur. Tum 4. implicat dicere illud habere esse proprium, quod tantum fingitur esse, cùm revera nec sit, nec esse possit, quia quod tantum fingitur, nec est, nec datur. Tum 5. si actu affirmanti Angelum esse corporeum corresponderet ex parte objecti unio ficta, esset actus verus, quia affirmaret, quod verè nò daretur, nam inter Angelum, & corporeum datur unio ficta, ergo ut sit falsus, debet inter ea concipi unio realis. Tum 6. non potest dari medium inter ens reale, & purum nihil, quia contradictoriè opponuntur, sed si daretur ens rationis, inter illa duo mediaret, non enim esset ens reale, ut patet, neque purum nihil, quia aliquod esse haberet per intellectum. Tum denique quia horum entium nulla videtur necessitas, vel saltem utilitas ad res veras declarandas, & doctrinas capiendas; ergo &c.

7 Resp. perfectam harum difficultatum solutionem pendere ex dicendis, quantum ad præsens spectat; ad 1. dicendum est intellectum esse causam efficientem entis rationis, non tamen propriè, & in rigore dictam, quę scilicet, verè, & physicè influat in effectum, sicut enim ens rationis non habet esse verum, & reale, ita etiam nequit esse effectus causæ verè, & realiter influentis, nec ab intellectu pendere per realem, & physicam actionem, sed sicut est ens secundùm quid, & veluti umbra, & similitudo entis realis, ita etiam secundùm quid, dicitur fieri, & produci, ut Scot. docuit 1. d. 36. q. un. & 2. d. 1. q. 1. & fusius explicabitur infra. Ad 2. negatur assumptum, quia in plus se habet intelligibile, quam possibile, nam omne possibile est intelligibile, non è contra, cum possit intellectus fingere, & cogitare, quod nec est, nec esse potest; ex eo autem quod ens reale sit adæquatum intellectus objectum, colligitur solum ens rationis non esse perse, & absolutè intelligibile, sed tantùm in ejus virtute, quatenus nequit intelligi, nisi ad modum ejus percipiatur, & hæc est propria ejus intelligibilitas, ut infrà dicemus. Ad 3. verum est formaliter, & actualiter ens rationis non priùs habere esse intelligibile, quam intellectum, ut notat Scot. 2. d. 1. q. 1. art. 2. C. quem sequuntur Complut. hìc; sed hoc non dicitur, quia absolutè loquendo nullo modo sit cognoscibile, antequam cognoscatur, nec possit actus secundus ullo modo a primo diserni, quia saltem virtualiter in suis causis potest dici prius intelligibile, quam intellectum, imò etiam, & in aliquo sensu formaliter, & actualiter; sed hoc dicitur ad denotandum, quod non sit prius in se cognoscibile, idest secundùm suum esse formale, & actuale, quam cognoscatur, quia actu cognosci est de essentia entis rationis, & quando actus est de aliquius essentia, vel saltem identicè, tunc in illo potentia non antecedit actum, qua ratione in Deo potentia ad existendum non absolutè dicitur præcedere actum existendi; quomodo autem saltem virtualiter in suis causis possit dici prius intelligibile, quam intellectum, imò etiam, & in aliquo sensu formaliter, & actualiter mox dicemus, quæ verò contra id objicit Poncius disp. 1. Log. q. 2. vide diluta disp. 2. Met. qu. 2. art. 1. Ad 4. concludit de esse simpliciter, quod est proprium entium realium, non de esse secundùm quid, diminuto, & abusivo. Ad 5. quod aliqui magnificiunt, ut notat Arriaga cit. redargutionem involvit, nam in antecedente concedit illi actui unionem fictam correspondere, quam deinde negat in consequente, undè ibi benè retorquet argumentum, correspondet igitur illi actui unio ficta, sed quia fingitur, & concipitur, ac si realis esset, ideò actus est falsus, quando verò intellectus denuò reflectitur attingendo illam unionem, ut fictam, tunc actus ille verus est.

Ad 6. negatur minor, nam ut docet Doct. quol. 3. ar. 1. vel nomen entis sumitur in rigore pro eo, quod verè, & propriè est, idest realiter, vel saltim sic existere potest, & nihil, prout opponitur enti hoc modo sumpto, & sic ens rationis est purum nihil, quia nec realiter est, neque sic esse potest; vel nomen entis sumitur magis amplè pro eo, quod est vel in re, vel saltem in apprehensione, nihil vero, prout opponitur enti in ista amplitudine, & in hoc sensu ens rationis non est purum nihil, sed aliquo modo ens; vel demum sumitur ens propriè, & in rigore, & nihil sumitur amplè pro eo, quod negat quodcunque esse, sive in re, sive in apprehensione, & sic ens rationis est medium inter ens, & purum nihil, quia ex una parte non est ens reale, ex alia non caret quocunque esse, quia habet esse saltem in intellectu; hinc tamen non sequitur esse medium inter contradictoria, quia ens reale, & nihil huc tertio modo sumptum non contradicunt, ut benè notat Amic. tr. 3. q. 2. dub. 5. ab initio. Ad 7. necessitas, & utilitas efformandi entia rationis potiùs mum defumenda est ex nostro imperfecto concipiendi modo, sæpè enim nequit intellectus noster concipere res, ut in se sunt, & ita concipit eas per comparationem ad aliud, fingitque relationem rationis, ubi re vera non est distinctionem, ubi non reperitur, & in hunc modum entia rationis multum juvant nostrum imperfectum intelligendi modum, ut benè discurrit Smising. tr. 3. de Deo uno disp. 2. n. 175.

8 Se-

8 Secundò è contra arguitur contra alteram conclusionis partem; probando, vel omnia, vel saltim aliqua entia rationis actu dari citra operationem intellectus. Tum quia nullo operante intellectu dantur à parte rei cæcitas in oculo, privatio in materia, paries visus, Deus creator, & similia, quæ profectò quidpiam reale positivum non important, sed entia rationis. Tum 2. quia entia rationis prius habent esse intelligibile, quàm intellectum, & prius esse possibile, quam actuale, nam antequam ad modum entium concipiantur, possunt sic concipi, & verum est dicere ante operationem intellectus ens rationis esse possibile, & posse per eum fieri. Tum 3. ens rationis est prius cognitione illa, per quam cognoscitur, ergo non habet esse solum, quatenus cognoscitur. Probatur assumptum ex Arist. 1. de Anim. 33. ubi ait, objectum esse prius actu in ipsam tendente; ac etiam ratione, quia quælibet potentia cognitiva supponit objectum, in quod feratur, & non actu suo illud efficit, ut oculus supponit colorem, non verò illum efficit videdo. Tum 4. ens rationis debet esse alicubi subjectivè, cum non sit substantia per se subsistens, sed non est subjectivè in intellectu, cùm in eo sit tantum objectivè, ergo subjectivè erit in rebus ipsis, de quibus prædicatur; quod etiam Scotus insinuavit q. 9. prædicab. & in 4. d. 23. qu. un. verl. *contra opin.* Tum 5. dantur propositiones essentiales de ente rationis æternæ veritatis ex parte objecti, non minus quàm de ente reali, ergo ficut in ente reali arguunt essentiam realem, in qua fundatur talis veritas præcisa existentia, ita & in ente rationis. Tum tandem si esse entis rationis prorsus in cogitatione consistit, ergo poterit dari gradus genericus sine specifico, quia poterit cogitari ens rationis in communi, & non in particulari, in genere, & non in specie, & eadem ratione poterit dari subjectum sine passione.

9 Resp. ad 1. negando numerata ibi esse entia rationis formaliter, quamvis enim entia realia non sint, non protinus inferendum est esse entia rationis, sed esse negationes, & privationes reales, ut sunt tenebræ, & cæcitas ex Doctore 1. d. 23. q. un. vel denominationes reales extrinsecas, ut Deum esse Creatorem, parietem visum, ut docet idem 1. d. 30. q. 2. ubi in calce optimè notat, quod quando aliquam negationem, & denominationem dicimus esse realem, ut tunc realitas determinat tantum compositionem, & tunc nihil aliud est, quàm illud, quod verè est, & ita se habet à parte rei, non autem prædicatum, quia esse definitum nihil Deo realitatis ad sit de novo, sicut nec esse visum parieti. Ad 2. entia rationis, antequam intelligantur, non sunt intelligibilia formaliter, sed tantum virtualiter, ad hoc autem non est necessarium quod præcedant opus intellectus secundùm aliquod esse proprium, se sufficit, si in re præcedat fundamentum, qualecunque illud sit, & in intellectu potentia, & virtus intelligendi, unde quòd ens rationis sit possibile, quod possit fieri, & intelligi, hoc totum verificatur per ordinem ad potentiam intellectivam, seu ad operationem possibilem illius, quare esse intelligibile in entibus rationis non est aliquod intrinsecum, ut in entibus realibus, sed modo a primo diserni, quia saltem virtualiter in suis causis potest dici prius intelligibile, quam intellectum, imò etiam, & in aliquo sensu formaliter, & actualiter; sed hoc dicitur ad denotandum, quod non sit prius in se cognoscibile, idest secundùm suum esse formale, & actuale, quam cognoscatur, quia actu cognosci est de essentia entis rationis, & quando actus est de aliquius essentia, vel saltem identicè, tunc in illo potentia non antecedit actum, qua ratione in Deo potentia ad existendum non absolutè dicitur præcedere actum existendi; quomodo autem saltem virtualiter in suis causis possit dici prius intelligibile, quam intellectum, imò etiam, & in aliquo sensu formaliter, & actualiter mox dicemus, quæ verò contra id objicit Poncius disp. 1. Log. q. 2. vide diluta disp. 2. Met. qu. 2. art. 1. Ad 4. concludit de esse simpliciter, quod est proprium entium realium, non de esse secundùm quid, diminuto, & abusivo. Ad 5. quod aliqui magnificiunt, ut notat Arriaga cit. redargutionem involvit, nam in antecedente concedit illi actui unionem fictam correspondere, quam deinde negat in consequente, undè ibi benè retorquet argumentum, correspondet igitur illi actui unio ficta, sed quia fingitur, & concipitur, ac si realis esset, ideò actus est falsus, quando verò intellectus denuò reflectitur attingendo illam unionem, ut fictam, tunc actus ille verus est.

10 Ad 4. negatur major, si enim ens rationis esset verè in aliquo subjectivè, tunc esset verum accidens, & per consequens ens reale, sed tantum est objectivè in intellectu ipso, neque idcircò erit substantia, quia hæc realiter est, & subsistit, potest tamen concipi, ut per se subsistens, & ad modum substantiæ potest, & concipi, ut in aliquo subjectivè existens ad instar accidentis, & ita est, quando ab intellectu prædicatur de rebus ipsis, ut cum dicimus animal esse genus, in hac enim, & similibus prædicationibus prædicatum non inest subjecto in se, sed ut cognito, & ita locutus est Doctor cit. cum inquit entia rationis esse subjectivè in rebus ipsis. Ad 5. negatur veritatem propositionum in entibus realibus fundari in aliquo esse essentiæ, quod res actualiter habeant ante esse existentiæ, sed fundatur in eo, quod ipsa essentia rei sit possibilis, ut actu ponatur in esse existentiæ, & essentiæ, ut latè docet Scotus 1. d. 36. q. un. potius ergo dicendum est, quòd sicut veritates entium realium fundantur super possibilitates eorum, ut actu sint, & actu ponantur in esse extra intellectum, eo quia istæ propositiones catenus verè sunt, quatenus ab omni actuali existentia præcindunt, ita etiam veritas propositionum essentialium de entibus rationis fundatur in eo, quod ipsa essentia entis rationis possibilis sit, ut actu sit, & actu ponatur in esse per intellectum. Ad 6. conceditur sequela, sicut enim objectivè cogitari potest natura universalis abstracta à singularibus, & naturæ generica à speciebus, ita fieri potest ens rationis in communi non facto in particulari, ens rationis subjectum, non facto ente rationis, quod est passio: neque id convenit in iis, quę aliud fieri, & existere non habent, nisi in mente, & objectivè. Dices ergo inter gradum genericum, & specificum, subjectum, & passionem in entibus rationis dabitur suo modo distinctio realis. Negatur consequentia, quia licèt possit cogitari gradus genericus non cogitato specifico, & subjectum non cogitata passione præcisivè tamen cogitari nequit divisivè, quod requireretur ad distinctionem realem. Accedit, quia harum intentionum esse consistit in cognosci non repugnare unam actu esse sine altera in ipso intellectu cognoscente, nam connexio harum intentionum non attenditur quoad existentiam actualem, ita quod una sequatur ad aliam in esse, cum esse non conveniat eis per consecutionem, sed per cognitionem: connexio igitur attenditur in eis ratione fundamenti, quatenus fundamentum ita fundat unam, quod ex vi illius petit etiam fundare aliam.

QUÆSTIO II.

Quid sit formaliter ens rationis, & in quo ejus essentia consistat.

11 Quamvis ut monet Doctor 4. d. 1. q. 2. I. ens rationis propriè definiri non possit restringendo definitionem ad quid propriè dictum extra animam, tamen quia definiri potest eo modo, quo definitio exprimit unum conceptum per se in intellectu, sive concepitus ille sit rei extra, sive rationis, ideò in hoc sensu quæritur in præsenti, quid sit ens rationis, & quænam ejus definitio; & licèt communis sententia ens rationis admittens concedat illud nullum habere esse extra animam, & subjectivum, sed tantum in anima, & objectivum, ut ex præc. quæst. liquet; adhuc tamen difcrepant authores in explicando, quid sit illud, quod habet esse tantum objectivè in intellectu, & solum tandiu est, quandiu conideratur, quod est proprium esse entis rationis, quia in re plures extant opiniones, quæ præsertim ad quatuor reducuntur.

Prima satis famosa constituit formalitatem entis rationis in denominatione extrinseca, quam aliqui sine ulla limitatione amplectentes affirmant quamlibet denominationem extrinsecam à quacunque forma provenientem esse ens rationis, unde juxta hunc dicendi modum non solùm denominatio, qua res denominatur cognita, sed etiam ea, qua denominatur volita, visa, &c. imo qua res insensibilis, ut columna, dicitur dextra, vel sinistra ex vario animalis situ, & similes sunt formaliter entia rationis, ita sensisse videtur Fonseca 5. Met. c. 7. q. 6. sect. 3. & Vasq. 1. p. disp. 115. n. 2. & p. 2. disp. 95. c. 10. ubi denominationem extrinsecam inquit esse aliquid rationis. Alii verò ejusdem sententiæ Auctores eam coarctant ad solam denominationem in objectum derivatam ab actu rationis, qualis est denominatio cogniti, & intellecti, ita Dur. 1. d. 19. q. 5. n. 7. Scoto q. 2. univers. Onna ibidem, & probabilissimam censet Didac. à Jesu disp. 3. Log. qu. 1. Alii demum Recentiores adhuc eandem sententiam magis coarctantes dixerunt non omnem denominationem extrinsecam ab actu intellectus provenientem appellandam esse ens rationis formaliter, sed illam dumtaxat, quæ provenit ab actu intellectus concipientis objectum aliter, ac sit. Et in hanc sententiam de extrinsecis denominationibus trahi solet Scotus; quia in 1. d. 36. qu. un. docet intellectum divinum producere ab æterno creaturas in esse cognito, quod ibi appellat ens rationis, & contradistinguit ab esse reali, & in eodem 1. d. 45. q. un. pariter esse volitum in objecto appellat ens rationis à voluntate factum, & ita sentit Tromb. tr. Formal. art. 2. §. *Pro intelligentia prima concl.*

12 Secunda sententia negat ens rationis esse formaliter ipsam denominationem extrinsecam, sed ait esse relationem rationis ex ipsa denominatione extrinseca, seu ex forma rem extrinsecè denominante resultantem; quam opinionem aliqui sine limitatione amplectentes affirmant ens rationis esse relationem resultantem per actum cujuscunque potentiæ attingentis objectum, & per omnem formam extrinsecè denominantem aliquod subjectum, ita indicavit Viguer. in instit. de Anim. rationali §. 2. verf. 4. & alii in materia morali. Alii verò coarctant hanc sententiam ad solas denominationes ex actibus vitalibus desumptas, & volunt relationem ex illis resultantem esse formaliter ens rationis, imo aliqui specificant hanc relationem, in qua consistit ens rationis, esse illam præcisè, quæ resultat per actum rationis, quo cognoscitur objectum; hanc autem resultantiam ita intelligere videntur, ut relatio insurgat in objecto statim, ac terminat actum potentiæ vitalis absque alia operatione reflexa supra precedentem operationem; non satis autem explicant terminum hujus relationis resultantis, an, scilicet sit objecti cogniti, ut sic, ad potentiam cognoscentem, an ad actum ipsum cognitionis, ex quo derelinquitur, an potius ad aliud objectum, cui comparetur, sed variè loquuntur, & in hac sententia fuisse videntur quamplures Thomistæ veteres, ut Soncin. 6. Met. q. 18. & Scotistæ, qui proinde frequentius describunt ens rationis, quod habeat esse per actum collativum intellectus, vel alterius potentiæ collativæ, ut est videre apud Formal. art. de ident. & distinc. rationis, ubi solum ens rationis respectivum agnoscere videntur ex actu collativo consurgens, quibus plurimum favet Doctor 4. d. 1. q. 2. art. 1. ubi ait *ens in anima* (idest ens rationis) *in summa non esse, nisi relationem rationis*, quod etiam insinuavit 1. d. 35. q. un. §. *Potest dici*, & q. 4. d. 16. q. 2. E. & in eod. 4. d. 1. q. 5. in fine, & alibi sæpè.

13 Tertia sententia inter Recentiores receptissima, quibus præivit Suar. disp. ult. Met. sect. 2. docet ens rationis esse illud, quod solum habet esse objectivè in intellectu, sic enim definivit ens rationis Commentator 6. Met. com. 3. id autem ita explicat, ut ens rationis sit illud, quod cum à parte rei nihil sit, ab intellectu tamen percipitur per modum entis, quasi aliquid esset, cœreitas enim, & quævis

alia privatio, ac etiam extrinseca denominatio, quæ à parte rei non sunt realealiquid; concipiuntur ab intellectu per modum cujusdam formæ existentis in oculo, vel in alio subjecto, aut objecto denominato, & ideo cum entitate em non habeant, nisi beneficio intellectus concipientis in illis rationem entis, merstò dicuntur entia rationis cum ita concipiuntur;quæ explicatio desumitur ex S. Th. 1.p. q.16. art.3, dum ad 2. respondens ait *ens rationis esse, quod cum non sit in rerum natura, accipitur ut ens in ratione*; quod etiam docuit opuscul. 42. c.1. At quoniam juxta hanc sententiam ad ens rationis duo spectare videntur,nihileitas nimirum,qua ab ente reali distinguitur, & entitas ficta ab intellectu ad modum veri entis, qua ob omninò nihil distinguitur, quod scilicet non habet esse neque realiter,neque mentaliter, unde quodammodo mediat inter ens reale, & purum nihil, hinc variæ dubitationes; & varii modi dicendi exoriuntur in explicanda hac sententia. Nam dubitatur primò, an illa nihileitas intret formalitatem entis rationis, an potius materialiter ad eam se habeat; quidam primum asserunt, eo quia per nihileitatem ens rationis intrinsecè, & formaliter distinguitur ab ente reali: alii negant, quia cum includat in suo conceptu entitatem illam fictam,quę habet modum positivi, tunc conceptus entis rationis ex positivo,& negativo conflatus esset, quod repugnat. Sed quocunque modo nihileitas se habeat ad ens rationis, dubitatur rursus, qualis esse debeat, an scilicet, talis esse debeat, ut non solùm excludat actualem existentiam objecti in rerum natura, verùm etiam possibilitatem ad sic existendum, an potius sufficiat, ut solum excludat actualem existentiam, idest non sit actu à parte rei, & tamen esse concipiatur, etiamsi alias sit possibile in rerum natura, ut tenet Hurtad. disp.19. Met. sect.1. §.14. & Arriaga disp.6. Met. sect. 3. subsect. 1. Deinde dubitatur insuper de illa entitate ficta per modum veri entis, cum talis non sit, an ita constituat formalitatem entis rationis, ut sic de conceptu entis rationis, quod quando efformatur ab intellectu concipiatur aliter, quàm est, ut communis velle videtur, an potius sit ejus proprietas, quidditas verò sit sola objectiva existentia in intellectu, ut tenet Cœlestin. par. prior. disp. Log. disp.2. sect. 1. vel an id contingat merè per accidens,ut tenet Didac. disp.3. q.1. ubi defendit ens rationis efformari posse ab intellectu etiam cognoscente rem, sicuti est,& ideo asserit de ratione entis solum esse, quod objectivè tantum habeat esse in intellectu.

14 Quarta denum sententia est Recentiorum quorundam Scotistarum,qui ad concludendam varia dicta Scoti, quibus favere videtur relatis opinionibus, admittunt omnes præfatos modos constituendi ens rationis, & ita latè describunt ens rationis, ut ejus formalitas convenire possit tum denominationibus extrinsecis, tum relationibus ex illis resultantibus, tum entibus conflictis per operationem reflexam intellectus ad modum veri entis,ita Meurisse lib.1. sue Met. q.3. & Smising. tr. 3. de Deo uno disp.2. n. 180. & seq. posset etiam quinta sententia referri non prorsus improbabilis, quæ statuit ens rationis in applicatione unius entitatis realis cum alia incompossibili, de qua erit sermo art.2. hujus quæst. in sol. ad 2.

ARTICULUS PRIMUS.

Ens rationis formaliter non consistere in extrinseca denominatione, neque in aliqua relatione ex ea resultante in rebus.

15 Dicendum est Primò ens rationis formaliter non consistere in extrinseca denominatione proveniente ab aliqua forma reali, neque ab actu rationis, sive hic exprimat rem, sicut est, sive aliter. Conclusio est contra Auctores primæ sententiæ, & singulos ejus dicendi modos, & Scoti 1. d. 30. q. 2. ad ult. ubi docet, denominationes extrinsecas à formis realibus desumptas esse reales, non quia sint entia realia, sed quia verè dantur à parte rei eo modo, quo in eodem 1. d.23. q.un. doc et dari negationes, & privationes reales, etiamsi non sint entia realia; sequuntur Scotistæ quamplures, & ex recentioribus P.Faber 4. Met. disp.4.& Vulpes tom.1. p.part. disp. 17. art.3. n.6. & disp.28. art.ult. n.7. Fuentes q. 2. Log. disf.2. ar.4. Thomistæ, ac Neoterici ferè omnes Suarez in Met. loc.cit. Compl. disp.2. Log. q.2. Averſa q.5, sect.2. Blanc. disp.1. sect.2. Didac. cit. q.2. Amic. tr.3. q.2. dub.2. art.2. Hurt. Ruvius,& alii passim in hoc tract. Sed ut verus hujus conclusionis intellectus habeatur, est advertendum, hìc nos non loqui de denominatione formaliter, ut nimirum est ipsamet actualis appellatio,nominisque impositio,sic enim; cum non pertineat ad ordinem rerum, sed nominum (nam res, non ut res sunt, sed ut nominibus significantur, denominari, vel denominare dicuntur) est ens rationis, siquidem est ipsa significatio, vel impositio nominis, & est opus rationis, quia intellectus est, qui imponit nomina rebus; sed loquimur de denominatione quasi pro materiali, & prout spectat ad ordinem rerum, nempè secundùm quod forma tribuendo suum effectum formalem subjecto, & aliud respiciendo pro termino, dicitur hoc quidem extrinsecè, illud verò intrinsecè denominare, & in hoc sensu asserimus, quando forma denominans est realis denominationem tam intrinsecam, quam extrinsecam, ab ipsa procedentem esse realem, idest verè dari à parte rei nullo cogitante intellectu, paries enim v. g. dicitur à parte rei albus ab albedine sibi inexistente, & visus à visione existente in animali.

16 Probatur igitur in hoc sensu intellectu Conclusio, quia ens rationis formaliter habet esse præcisè per opus intellectus, ad denominationes extrinsecæ dantur à parte rei citra quodcunque opus intellectus, sicut verè à parte rei dantur terminationes realium habitudinum, quas res quædam ad alias præseferunt, sic enim verè Deus dicitur à parte rei creator per extrinsecam terminationem essentialis dependentiæ, quam habet creatura ad ipsum ex Doctore loc. cit. & in 3.d.8.q.un.ad 4.& quol.12.& paries visus à visione existente in animali. Neque Auctores hanc defendentes sentent. cum Durand. in secundo sensu possunt vim rationis evadere afferentes discrimen inter denominationes provenientes ab actibus intellectus, & alias provenientes ab actibus aliarum potentiarum, & aliis formis extrinsecis. Quamvis enim hujusmodi denominationes possent aliqua peculiari ratione dici denominationes rationis, quia scilicet proveniunt ab actibus rationis, attamen non possunt dici entia rationis, & denominationes rationis in sensu, quo hìc sumitur ens rationis, sicut enim non minus actus intellectus, quàm aliarum potentiarum vitalium, & cæteræ formæ sunt reales, & realem dicunt habitudinè ad objectum, ita denominationes ab omnibus provenientes pari modo reales erunt. Et hac ratione neq, Auctores eandem sent. tuentes in tertio sensu possunt rationis robur subterfugere, licet enim per denominationem illam extrinsecam, qua Angelus concipitur, ut Juvenis alatus exprimatur res aliter, quam sit, attamen in se realis est,& à forma reali desumitur, non minus, quàm aliæ denominationes extrinsecæ, per quas res cognitæ dicuntur, sicut sunt.

Respondet Smising. cit.num. 184. denominationem extrinsecam non esse realem, quia ad realitatem denominationis præter formam denominantem, & rem denominatam, requiritur vera unio formæ denominantis cum re denominata, & ideò cum forma extrinsecè denominans non habeat veram unionem cum subjecto denominato, denominatio extrinseca non est realis, sed solùm ens rationis consistens in concomitantia plurium entium instar terminantis, & terminati se habentium, idem habet Jo: de S. Th. p.2. Log. q. 2. ar.1. ait enim, quòd licet ratione formæ denominantis possit extrinseca denominatio dici realis, ratione tamen unionis, & applicationis ad rem denominatam est rationis, quia nihil reale in ea ponit.

17 Sed prorsus falsum est etiam in extrinseca denominatione non reperiri suo modo unionem realem formæ denominantis cum re denominata;fanè Doctiquol. 13. art. 2. talem relationem unionis, & quidem realem,agnoscit in actibus vitalibus ad objecta, cum quibus unit potentias vitales, quam habitudinem ait sub M. speciatiori nomine vocari posse relationem attingentiæ alterius, ut termini, vel tendentiæ in alterum,ut in terminum,in quo nihil reale ponit; sed quod viros istos decepit, est, quod omnem unionem constituunt per modum inhæsionis, quod falsum est, quia etiam admitti debet unio per modum adhæsionis, ex quo unionis modo oriuntur denominationes extrinsecæ, sicut ex priori intrinsecæ,& ex vi hujus habitudinis,licèt nihil à parte rei dicatur esse in termino, verò tamen aliquid dicitur esse ad terminum, undè si ex hac habitudine aliquid vellimus in termino constituere per modum *in*, necessariò erit aliquid rationis, ut benè advotavit Didac. loc.cit. ubi eruditè satis discurrit de realitate denominationis extrinsecæ.

Respondent proindè alii concedendo denominationes extrinsecas à parte rei utiq; de rebus verificari non tamen formaliter, sed tantum fundamentaliter, & sic ajunt esse reales fundamentaliter, sed formaliter esse rationis. At neq; hoc benè dicitur, quia sicut oculus per visionem dicitur formaliter videns, ita paries per terminationem visionis dicitur formaliter visus, & sicut res per dependentiam essentialem ad Deum dicuntur formaliter creaturæ, ita Deus per terminationem ejusdem dicitur formaliter creator, & non fundamentaliter solùm. Nec refert,quod forma denominans non sit in re denominata;id enim solum infert, quod res per eam formam non denominatur talis formaliter intrinsecè, sed tantum extrinsecè;bene verum est, quod quia,& visio ad parietem terminata, & dependentia creaturæ ad Deum,sunt fundamenta, vel occasiones fingendi mutuas relationes rationis in Deo ad creaturam, in pariete ad oculum, possunt hac ratione antecedenter ad talem fictionem paries dici fundamentaliter relatus ad oculum, & Deus ad creaturam; adhuc tamen debet dici paries formaliter visus, & Deus Creator omnium, quia videri à parte rei non est referri, sed terminare visionem, sicut creare est terminare dependentiam rei creatæ.

18 Sed dices,si paries ante quodcunq; opus intellectus est realiter visus non solum fundamentaliter, sed etiam formaliter, & Deus Creator, ergo denominatio extrinseca aliquid reale ponit in re denominata, probatur consequentia,quia idem videtur esse, quod paries sit realiter visus,& quod esse visum est aliquid reale in pariete. Respondetur ex Doctore cit. 1.d.30.q.2.ad ult. negando consequentiam, cum enim dicimus, paries est realiter visus,Deus est realiter creator tunc ly realiter non determinat prædicatum, quasi prædicatum aliquid importet reale inhærens subjecto, de quo enunciatur, sed tantum determinat compositionem,& tunc nihil aliud est(inquit Doctor) quàm illud,quod verò est,sicut cum dicimus *hac propositio est realiter falsa*,sensus est,quod est verè falsa, & sanè hìc est aptissimus modus declarandi realitatem denominationum extrinsecarum. Neque illæ propositiones æquivalent *paries est realiter visus;& esse visum est aliquid reale in pariete*, quia per hanc significatur, parietem esse materiam, in qua aliquid reale ponatur ex vi visionis, ubi per illam infinuatur solum,quod fit materia, circa quam operatur potentia, seu objectum ejus: ex quo colligitur re vera prius esse, quod res sit extrinsecè denominata, posterius verò, quod in re sic denominata aliqua relatio rationis concipiatur.

Demum quando etiam concederetur,denominationes extrinsecas præsertim ex actibus rationis provenientes esse fundamentaliter tantùm

tantùm reales, formaliter verò rationis, adhuc tamen non bene per denominationem extrinsecam cogniti explicaretur formalitas entis rationis in communi; vel enim ista denominatio est ipsa forma constituens ens rationis, & hoc non, cum ista denominatio etiam afficere possit entia realia, cum actu cognoscuntur, nec tamen ob id evadunt entia rationis; vel est id, quod suscipit formalitatem entis rationis, cum nimirum apprehenditur, ut forma intrinsecè afficiens objectum, quod cadit sub actu cognitionis, & hoc utique verum est, at non tantum denominatio extrinseca ita efformatur in ens rationis, sed etiam alia non entia, ut negationes, privationes, &c.

19 Et quidem immeritò trahitur Doctor in hanc sententiam invitus,aut ut ex diversis locis colligitur, in quibus de ente rationis loquitur, aut secunda intentione, in 1. d. 2. q.7. Gg. ait,*quicquid intellectus causat sine actione objecti circa objectum præcisè, hoc est, virtute propria intellectus, & hoc loquendo de objecto, ut habet esse cognitum in intellectu præcisè, & de intellectu, ut considerans est; illud est præcisè relatio rationis*, ergo non eo ipso, quod objectum causatur ab intellectu in esse cognito per actum recTum,causatur in eo ens rationis, sed potius objectum (supponitur cognitum,tum virtute sui,tum intellectus, ex his enim duobus causa totalis cognitionis integratur, & deinceps intellectus se solo operans circa objectum, ut cognitum, apprehendendo nimirum per actum veluti reflexum illud esse cognitum, ut quid intrinsecum objecto, causat in illo ut cognitio ens rationis. Et in 2. d.1. q.1. ar.2. §. *quantum ad hoc*, verl. *de hoc quod dicit*(licet signetur pro extra) inquit, quod *intentio secunda sine actu comparativo nunquam erit, esto fiat per intelligentiam in vero esse suo*, quibus verbis, ut advertit P. Vulpes loco cit. n. 4. insinuat Doctor per actum comparativum habere secundas intentiones tantum esse derelictum, & per intelligentiam reflexam suscipere postea verum esse rationis fabricatum,ergo secundùm Scotum illa denominatio extrinseca comparata in hoc, & illo objecto derelicta ab intellectu comparante non est verum esse entis rationis, & secundæ intentionis, in 3. d.8. q.un. H. ait, quod *ens rationis, non est in aliquo, nisi ut tantum habet esse in intellectu, sicut cognitum in cognoscente*, at per ipsum actum, quo res aliqua denominatur cognita, non cognoscitur ipsud esse cognitum, & per consequens nondum est objectivè in intellectu,usque dum per actum unionis cognoscatur, & tunc fiet ens rationis in 4. d.1. q.2. ar. 1. sub B. inquit, quod ens rationis est *ens in anima, tanquam secundo conjecturam, non tanquam primo conjecturam, ad quod conjecturandum movetur primò anima à re extra, sed tanquam ens in primo conjecturato, inquantum conjecturatum*, sanè clarius insinuare non poterat, quod objectum reale non suscipit esse rationis formaliter,cum primò considerator, cum tamen tunc suscipiat denominationem extrinsecam cogniti, sed suscipit illud quando secundò consideratur quasi per actum reflexum apprehendendo illud esse cognitum,velut quid intrinsecum objecto. Tandem quol.3. art.1. ab initio ait ens rationis esse illud, quod *est præcisè habens in intellectu considerante*, & haud dubiè loquitur de consideratione, qua cogitatur ipsum ens rationis, sed cum primò res cognoscitur,tunc denominatio cogniti non cognoscitur, neque consideratur,quia in illo omninò primo signo se habet ut quo, non ut quod; ergo secundùm Scotum denominationes extrinsecæ, ut sic, non sunt entia rationis formaliter,sed novus actus intellectus respiciunt, per quem tale esse suscipiant.

20 Quando autem Doctor 1.d.36. q.un.§. *Concedo*;illud esse cognitum, quòd habent creaturæ ab æterno per actum divini intellectus, vocat ens rationis,notat Fuentes loc. cit. Scotum revera non vocare ens rationis illud esse diminutum creaturarum, sed relationem quandam in ipso fundatam ad Deum cognoscentem, & inquit, Doctorem ita se explicuisse in §. *Ad secundum*,& ita loquitur in 4. d. 1. q.5. in fine,sed quando etiam loqueretur de illo esse diminuto,& denominationis extrinsecæ, dicendum est cum P. Vulpio Doctorem non appellare illud ens rationis formaliter, sed materialiter tantum, quo sensu illud dicitur ens rationis, quod per actum intellectus potest formaliter ens rationis suscipere; hinc communiter distingui solet, & præsertim in schola subtilium, ens rationis in materiale, & formale, seu ut ipsi loquuntur, in ens rationis à ratione fabricatum, & à ratione derelictum. Ens rationis formale, & fabricatum, seu actuale est, quod habet exigentiam ab intellectu fictam;ens verò rationis materiale, derelictum, seu potentiale est illud, cui ab intellectu sic concipiente, vel fingente existentia talis non repugnat; denominationes igitur extrinsecæ secundùm se sunt entia rationis materialia, quatenus scilicet possunt concipi, ut forma intrinseca in objecto, fiunt vero entia rationis formalia, cum ita concipiuntur, & finguntur. Itaque Doctor in hoc sensu appella vit illud esse cognitum creaturarum ens rationis, quatenus scilicet fundare potest per opus intellectus aliquod esse, vel relationem rationis, ut ipse expressit ibidem in fol. ad 2. prin. Nec mirum esse debet, quod Scotus ibi denominationes extrinsecas appellet entia rationis,tum quia interdum solet ipse confundere ens rationis materiale, & formale, ut patet in eod. 1. d. 30. q.2. L. ubi ait Deum fieri dominum per relationem rationis ab intellectu creato in ipso conceptam,vel per terminationem alicujus relationis in creatura, tum quia etiam apud alios Doctores frequens est hic loquendi modus, imò si ens rationis dicatur ad differentiam entis realis, non in tota sua latitudine, sed tantum, ut intrinsecè, & subjectivè convenit rebus, de quibus dicitur, sic omnes denominationes extrinsecæ possunt dici entia rationis.

21 Dicendum 2. ens rationis formaliter neque consistere in aliqua relatione, quæ in rebus resultet ex ipsa denominatione extrinseca, seu ex formis res extrinsecè denominantibus, sive per has formas in-

telligantur solum actus intellectuales, seu quæcumque aliæ formæ res extrinsecè denominare valentes. Conclusio est contra Auctores secundæ sent. in eo præsertim sensu, quo ab eis defenditur, & manifestè colligitur ex Scoto 4. d.1. q.2. B.& 3. d.26. q.un. E. quę loca infra ponderabimus art. seq. in sol. ad 2. Probatur evidenti ratione, quia vel talis relatio resultat in rebus ante operationem intellectus, vel per solam ejus operationem; si primum, profectò relatio realis erit, & non rationis, sicut sunt aliæ omnes relationes,quæ dicuntur resultare in suo subjecto, quando ponitur terminus; si secundùm, præterquam quod per actus aliarum potentiarum, & alias formas ens rationis in rebus resultare nequibit,quærendam manet,quænam sit hæc intellectus operatio, per quam sit talis relatio, vel enim est actus ille directus, quo primò attingitur objectum in suo esse reali, vel alius reflexus, quo cogitat objectum esse cognitum,& esse cognitum apprehendit,ut quid intrinsecum objecto per quod referatur ad cognitionem, actus prior esse non potest, quia ex vi ipsius in objecto nulla resultat relatio, sed sola denominatio cogniti derelinquitur. Nec dici potest ex eo resultare effectivè, quia sic esset ens reale, nam quod ex vi actus intellectus efficitur, ex reale, ut patet de habitu naturali; si verò est actus posterior, bene dicit illa sententia, attamen neque adhuc adæquatè assignat, in quo consistat formaliter ens rationis, quia non omne ens rationis est relativum,ut existimasse videntur ex veteribus Scotistis quam plures, & ex modernis Fuentes cit. ar.3. dantur enim etiam entia rationis absoluta, ut infra ostendemus de mente Doctoris, qui etsi frequenter ens rationis explicuerit per relationem rationis, non ideò hoc fecit, quia putaverit formaliter, & adæquatè illud consistere in relatione rationis, sed quia ut plurimum locutus est, non de ente rationis in sua communitate, sed de illo præcipuè, quod dicitur secunda intentio, ut bene advertit P. Faber 4. Met. disp.4. cit. c.3. & 5. ab initio, quę utique consistit in relatione rationis, ut postea dicemus.

22 In oppositum objicitur Primò contra primam conclusionem, quia denominatio est opus rationis, ergo non datur ante operationem intellectus, sed est formaliter ens rationis. Tum 2. quia Deus ex tempore dicitur creator, & quidem non per aliquod reale, quod ei de novo adveniat, fed rationis, at sola denominatione extrinseca dicitur creator, ergo &c. Tum 3. quia ea præsertim denominatio extrinseca,qua res denominatur cognita, nullum prorsus esse habet, nisi objectivè in intellectu, & ita pendet in suo esse ab operatione intellectus, ut ipsa cessante penitus evanescat, ergo formaliter est ens rationis, hæc enim conveniunt enti rationis. Tum 4. quia adhuc magis præcipuè hoc totum verificatur de illa denominatione, qua res denominatur cognita aliter ac sit: cum enim res ita cognoscitur profectò nihil aliud habet præter ipsum objici, seu cognosci, quod est proprium entis rationis. Tum tandem, quia ens rationis non est, nisi dum cognoscitur, ergo totum esse entis rationis est cognosci, ergo adæquatè ens rationis consistit in ipsa denominatione cogniti.

Resp. ad 1. concedendo assumptum, si denominatio sumatur formaliter, & ut pertinet ad ordinem nominum,hoc enim modo etiam denominatio ipsa intrinseca quantum ad impositionem nominis denominativi est opus rationis, u omnes fatentur, sed negatur, si sumatur materialiter, & ut pertinet ad ordinem rerum, quo sensu hìc loquimur. Ad 2. patet ex dictis Deum à parte rei dici creatorem à relatione reali creaturarum ad ipsum, & non per aliquam relationem rationis, nisi operante intellectu. Ad 3. dicendum cum Scoto in 4. d.1. q.1. Q. & 1. d. 36. G. quem sequuntur Suarez disp. 51. cit. sect. 2. n.13. Averſa q. 5. sect. 2. in fol. ad 4. Compl. disp. 2. q.2. n.13. & alii, illud esse cognitum, quo i est denominatio extrinseca, potius formaliter, & subjectivè esse in intellectu, quam objectivè,quia ut ait Scot. realiter participat in intellectu illud ideni esse, quod habet formaliter ipsa cognitio; realiter enim non est, nisi ipsa cognitio ad objectum terminata, neque est objectivè, nisi in cognitione reflexa, qua attingitur objectum ut cognitum, & apprehenditur illud esse cognitum, ut quid intrinsecum objecto,unde per ipsum actum, quo res aliqua denominatur cognita, non cognoscitur ipsud esse cognitum, & per consequens adhuc non est objectivè in intellectu, sed fit in tali esse per alium actum sequentem, in quo statu utique est ens rationis formaliter, & quamvis denominatio cogniti in objecto pendeat ab actuali opere intellectus, & quidem non in ratione producentis, quo modo pendent ab eo actus ipsius, sed operantis, & conservantis, adhuc tamen non pendet ab eo, nec habet esse ex vi cognitionis, ut habet ens rationis, hoc enim dicitur habere esse ex vi cognitionis, per quam cognoscitur,ita ut in tantum sit, & fiat, inquantum cognoscitur, quia totum illius esse est esse in intellectu objectivè, quod non convenit extrinsecæ denominationi cogniti, nam ex vi cognitionis directæ non est objectivè in intellectu, sed solum formaliter, & subjectivè ratione formæ denominantis, quam realiter dicit. Ad 4. cum dicitur totum esse entis rationis consistere in objici intellectui, id accipi non debet in sensu formali, quasi illamet passiva attingentia, in qua consistit extrinseca denominatio, sit efsentialiter ens rationis, talis enim attingentia, etiam cum res concipitur aliter, ac sit, veré datur à parte rei, sed potius in sensu causali, ut benè explicant Complut. cit. quatenus sic objici, & attingi est causa, vel occasio essendi enti rationis, nam ex eo, quod res attingitur aliter ac sit, resultat quoddam esse fictum, quod habet rationem objecti, & termini,& hoc est formaliter ens rationis. Ad quintum patet peridem, ens rationis non esse denominationem ab ipso actu cognitionis etiam intellectus fingentis provenientem, quia talis denominatio

etiam enti rationis applicata realis est, sed esse id, cui convenit talis denominatio nempè id, quod cognoscitur, & cognoscendo fingitur ab intellectu; quare cum dicitur totum esse entis rationis est cognosci, sensus est, quod est illud, quod cognosci solum potest, at realiter esse non potest, non verò, quod sit ipia denominatio cogniti, quia hæc etiam applicata enti rationis realis est, sicut à parte rei verum est ens rationis ab intellectu concipi.

23 Secundo contra secundam conclusionem, quod relatio rationis resultet ad directam objecti attingentiam absque alia quasi reflexa, nam posito tali actu statim resultat in objecto formalis denominatio rationis, quæ planè provenire non potest, nisi ab ipsa forma, & relatione rationis, quæ in objecto resultavit ex sola terminatione actus directi. Prob. assumptum, quia Urbano v. g. convenit formaliter esse Pontificem ex solo actu electionis per Cardinales facta, absque alia fixione, & id passim cernitur in moralibus.

Resp. Joan. de S. Th. q. 2. ar. 4. in relationibus rationis fieri posse formalem denominationem, etiam antequam actu resultent, solum per hoc, quod ponatur fundamentum fictionis earum, quod est actus ille directus, & ratione potentiæ denominativæ, & inquit hoc esse peculiare in relationibus rationis, quę doctrina fuit Fonsecæ cit. qu. 1. quia aiebat relationes rationis in moralibus resultare in objectis ex ipsa terminatione actus directi, non quidem quoad existentiam objectivam, sed subjectivam, id est quoad convenientiam respectu subjecti, quod denominant, antequam existant. Sed hæc doctrina prorsus falsa est, quia forma non potest convenire subjecto, nisi existat existentia sibi proportionata, & implicat subjectum denominari ab aliqua forma formaliter, ac intrinsecè (nam de tali denominatione loquuntur hi Auctores) quæ nec in ipso, nec in rerum natura existit, cum talis denominatio non fiat, nisi per communicationem formæ subjecto denominato; potius ergo dicendum denominationes in argumentum relatas non esse intrinsecas, sed extrinsecas assumptas ab actibus intellectus, vel voluntatis humanæ actu existentibus, vel saltem moraliter permanentibus in hominum memoria, & talia passim sunt entia moralia; sunde negatur esse, ut sic denominationes entis rationis; quatenus verò denominantur intrinsecè à relatione, ita sunt denominationes rationis, sed non sine cognitione, qua concipiantur ad modum veræ relationis.

ARTICULUS SECUNDUS.

Statuitur, & declaratur Formalitas entis rationis.

24 Multa sunt, quæ in efformando ente rationis interveniunt, quod in causa est, ut ejus natura reddatur difficilis cognitu, nec facile sit discernere quænam spectent ad formalitatem entis rationis, & quæ materialiter tantùm ad illam se habeant, plerique namque unum cum altero confundunt, & miscent; per singula igitur discurrere juvabit, ut inde puram, & sinceram entis rationis formalitatem colligere valeamus excludendo, quæ prorsus materialiter, & concomitanter ad eam pertinent.

Primò igitur statuendum est ens rationis formaliter sumptum omninò distingui ab ente reali sumpto tam pro reali existente, quàm pro possibili; probatur tum auctorit. Ari. qui 5. Met. tex. 14. & 6. Met. in fine ens in anima, quod est ens rationis, omninò contradistinguit ab ente vero, & rato, tum Scot. qui 1. d. 36. q. un. F. docet ens in anima esse omninò aliud ab ente extra animam, & ens extra animam, ut contradistinguitur ab ente in anima; comprehendere sub se tam ens verbaliter, quod scilicet actu existit, quam ens nominaliter, quod scilicet non existit, benè tamen existere potest, quod iterum docet quol. 3. ab initio, cum ait ens rationis illud esse, quod nec est, nec esse potest extra animam; tum ex communi conceptu, omnes enim communiter concipiunt ens rationis, ut quid distinctum ab ente reali; tum ratione, quia enti rationis nec convenit, nec convenire potest, nisi existentia tantum objectiva, ergo distinguitur ab ente reali tam existente, quam possibili, tum tandem quia quod possibile est in re, licet actu putetur esse, cum actùm non sit, ut mons aureus, non est ens rationis, sed verè ens reale, quia ad rationem essentialem entis realis per accidens est actu existere, sed ejus essentia salvatur in hoc, quod sit aptum existere, ut fusè probat Doctor loc. cit. unde abstrahendo ab omni existentia verum est dicere, quod homo est ens reale, cum ergo ens rationis enti reali opponatur, profecto ab omni eo distingui debet, sive existenti, sive possibili, ita quod omnis prorsus ab eo excludatur realitas tam actualis, quàm possibilis. Ex quo patet falsum esse, quod aiebat Hurt. & Arriaga supra cit. ad efformandum ens rationis non requiri, ut objectum actus sit impossibile, sed sufficere, ut objectum actu non sit, sicut repræsentatur, etiamsi alias sit possibile.

25 Sed Instabis cum eodem, hæc propositio *Petrus currit*, ipso dormiente, aut sedente quid fictum est. & ens rationis habens totum suum esse objectivè in intellectu, & tamen non est impossibile Petrum currere ergo &c. Resp. negando assumptum, quia ens rationis sic objectivè tantum in intellectu existit, ut extra illum nec actu existat, neque existere possit, alioquin nòn in hyeme concepta ens rationis esset, quia actu non extat in rerum natura; Vel si concedatur assumptum, dicendum est, ibi poni impossibile, non simpliciter, sed ex suppositione, dum enim Petro dormiente, vel sedente enunciatur Petrus currere, sanè hoc est impossibile in sensu (ut ajunt) compósito, quod scilicet currat pro eo tempore, quo non currit, ut notat Fuentes cit. art. 2. nu. 5. Distinctio autem illa, quam affert Arriaga nu. 23. ad secundam hanc litem de duplici ente rationis, uno chymerico, & impossibili, & altero possibili, prorsus vana est, quia possibilitas destruit essentiam entis rationis.

Secundò statuendum est ens rationis formaliter sumptum distingui etiam à puro nihilo; probatur, quia purum nihil, ut sic, dicit purum negationem cujuscumque entis sive in re, sive in apprehensione, ut enim diximus q. præc. in fol. ad 2. ad 5. conf. purum nihil dicitur, quod nec habet nec habere potest ullam existentiam sive realem, sive objectivam, quia si habere posset secundum se existentiam aliquam, jam non esset purum nihil, sed admixtum cum entitate; cum ergo ens rationis existentiam habeat objectivam, & sit ens, licèt à ratione fictum, ut docet Scot. qu. 4. universl. ubi determinat universale esse ens, utique penendum est à puro nihilo distinctum. Tum quia purum nihil vel duplicem continet negationem, scilicet entis realis, & entis objectivi, vel potius unam negationem totius entis adequatè, & in sua maxima amplitudine, si hoc secundum dicatur, palam est ens rationis non esse purum nihil, sed contineri sub ente in illa amplitudine; si primum dicatur, adhuc idem sequitur, non enim est negatio entis objectivi, cum sit ipsum ens objectivum, nec propriè negatio entis realis, quia tales negationes, & privationes sunt reales; & dantur ante quodcunque opus intellectus, ut infra ex Doct. 1. d. 23. q. un. demonstrabitur, qua ratione Smising. cit. nu. 180. ait ens rationis non habere ullum prorsus esse ratione intellectum, nec positivum, sicut entia realia, nec negativum, ut privationes, & negationes. Tum etiam quia ens rationis formaliter habet conceptum positivum, ut Doctor indicat 4. d. 16. q. 2. ad 1. in oppositum, esse scilicet objectivum ad instar veri entis, vel saltem multa sunt entia rationis, quæ in formali conceptu intrinseco non dicunt negationem entis, sed potius ens positivum, ut est relatio Dei ad creaturas, generis ad species, & similes, quæ exigunt concipi, tanquam respectus positivi ad aliud. Tum tandem quia hac ratione dicebamus supra quæst. præc. loc. cit. ens rationis esse medium inter ens reale, & purum nihil.

Sed Urges, cum ens rationis non sit ens reale, necessariò continebitur sub membro oppósito, idest sub non ente reali, quia inter duo contradictoria non datur medium, sed non ens reale formaliter idem est, ac purum nihil, quia purum nihil dicitur id, quod est sine admixtione alicujus realitatis, ergo &c. Resp. negando minorem, quia purum nihil non solum dicit negationem realitatis, sed etiam existentiæ objectivæ, concedimus ergo ens rationis non esse ens reale, sed inde non sequitur esse purum nihil, quia est ens mentale, & objectivum.

26 Tertio investigandum est, per quid formaliter, & intrinsecè distinguatur ens rationis ab ente reali, & à puro nihilo, inter quæ medium constituitur, hoc enim erit ratio formalis ipsius, & quidem per quid distinguatur à puro nihilo non est difficile assignare, nam ab eo secernitur per entitatem suam objectivam, quam acquirit intellectus ministerio, ideo enim extra sphæram puri nihil constituitur, quia habet esse saltem in apprehensione. Sed an solum per hanc eandem objectivam entitatem ens rationis distinguatur abente reali, num verò etiam per negationem entis realis, ita quod ista nihileitas inter rationem formalem entis rationis, per quam à reali secernitur, non est ita facile resolvere, nam ex una parte ita videtur asserendum, quia ens rationis secundùm se non est ens reale, ergo talem negationem quidditativè includit, & per eam intrinsecè ab ente reali distinguitur; sed ex alia parte id minimè asserendum videtur, cum enim ens rationis in suo conceptu dicat entitatem objectivam, quæ habet modum positivi, si ursus includit talem negationem, tunc conceptus entis rationis utique per se unus expolitivo, & negativo conflatus esset, quod est inconveniens.

27 Quamobrem dicendum est, ens rationis non includere in sua formalitate illam negationem, sed solum positivum illud, quod actualiter fingitur ab intellectu, illud verò negativum, scilicet non ens reale, præcedit formalitatem entis rationis, ut materiale, & subsistratum, cui talis formalitas attribuitur, cum concipitur ad modum veri entis; ex quo sequitur formaliter, & primariò ens rationis ab ente reali diffingui per suam entitatem objectivam, non verò per illam negationem; Hoc assertum probatur, tum quia ens rationis formaliter, & explicitè dicit ens, esto à ratione fabricatum, & licet non sit ens reale, illam tamen negationem non dicit formaliter, & explicitè, sed implicitè, & concomitanter ad summum, seu consequenter; sicut è contra ens reale dicit negationem entis rationis, & tamen certum est non constitui formaliter per talem negationem, sed potius per rationem formalem realitatis, unde sequitur illa negatio; per quod solvitur ratio dubitandi allata in oppositum. Tum quia talis nihileitas realis est, & suo modo datur à parte rei, ergo nequit formalitatem entis rationis constituere, quę omnino habet esse per intellectū. Tum etiā quia fieri potest ens rationis, etiāsi talis nihileitas non concipiatur, ergo ad ejus formalitatem non spectat, sed prorsus materialiter se habet; probatur assumptum, quia experientia docet fieri plerumque entia rationis nihil cogitando an possint esse, vel non esse à parte rei, ut patet, dum concipimus Deum referri ad creaturas, objectum ad cognitionem, nam ad formationem entis rationis sufficit cogitare esse ens, quod re vera non est, licèt id non cogiteur; Imò adhuc efficeretur ens rationis, etiamsi intellectus putaret verè esse ens, cum tale non sit, formatur enim ens rationis eo ipso, quod non ens objicitur intellectui ut ens, sive intelligatur sciatur re vera illud non esse, sive nesciat, hoc solum interest, quod si id sciat intellectus, fingit solum, at non decipitur; si nesciat, fingit, simul atque decipitur.

28 Quartò statuendum est illud esse imaginarium, quod sibi proprium vindicat ens rationis, necessariò pendere ab ea imaginatione, qua concipiatur per modum veri entis: quæ doctrina præterquam quod est communis omnibus Recentioribus, recipitur etiam à Neotericis Scotistis Fuent. citat. art. 2. & 3. ubi ait ens rationis esse impossibile apprehensum per modum possibilis, & existentis, Vulpio disp. 28. cit. art. ult. n. 4. ubi ait ens rationis formale illud esse, quod actu ad modum veri entis concipitur, Fabro 4. Met. disp. 4. cit. cap. 4. ab initio; ubi ait ens rationis fieri per fictionem alicujus rei, quam ad modum entis realis percipit intellectus, licèt revera non sit ens reale, ac proinde subdit in hac materia de ente rationis nullam, quantum ad rem spectat, vertere discrepantiam inter Scotum, & D. Thom. imò etiam ex parte recipitur à Meurisse, & Smising. loc. cit. initio quæst. ubi proinde n. 177. hunc dicendi modum inquit esse probabilem in sententia Doctoris; & hæc opinio non est nova, sed vetustissima, quam multi antiquitus tenuerunt apud Mayron. in quodlib. quæst. 6. & credimus fuisse omnium fere veterum Scotistarum, ipsi namque juxta doctrinam traditam à Scoto de relatione reali, & rationis 1. d. 29. quæst. un. tenuerunt ens communissimū sumptum esse æquivocum ad ens reale, & rationis, non tamen parè æquivocum: sed æquivocum analogum, ut est videre apud Magistr. Formalit. art. 1. unde Meurisse l. 1. suæ Met. quæst. 2. concl. 3. ait hanc esse communem in nostra schola, at hæc analogia tandiu nequit, nisi in aliquo ordine attributionis inter ens reale, & rationis, talis autem ordo non videtur esse, nisi imitabilitatis objectivæ, quæ consistit in cognoscibilitate unius ad similitudinem alterius. Potest etiam dici, quòd hæc sit analogia proportionis cum Vallon. art. 1. Formal. & Meurisse. citat. nam quod non potest comparari ad verum ens secundùm aliquam habitudinem, vel proportionem, non potest appellari ens, ut patet inductione in aliis æquivocis analogis, quia tanum, quod principaliter, & per se dicitur de animali, non dicitur de urina, & dieta, nisi ob aliquam proportionem, & habitudinem, quam habent ad sanitatem animalis, & ridere dicitur de prato florente ob proportionem, quam habet pratum florens ad hominem hilarem, cum igitur ens reale sit objectum intellectus principale, & attributionis, ens rationis profectò postulabit concipiad modum entis realis, quia suum esse habet ex habitudine, & proportione ad ens reale, & quia in analogis æquivocis ordo, & habitudo ad principale analogatum est ratio formalis, cæteris conveniat ratio analoga, ut ordo ad sanitatem animalis est, quo formaliter urina dicitur sana, ut dictum ex disp. præced. qu. 5. ex Scoto 4. d. 12. q. 1. infra H. ideò ad rationem formalem entis rationis non tantum spectat, quòd sit objectivè in intellecta, sed etiam quod ibi sit ad instar veri entis, nam ratione istius habitudinis præcisè participat extrinsecè, & æquivocè esse, imò id fortè intellexerunt prisci Scotistæ, cùm absolutè dixerunt quo ens rationis fieri actu collativo, quia nimirum intercedit aliqualis comparatio, qua concipitur ad instar entis realis, ut infra q. 4. art. 2.

29 Et sanè hæc etiam fuit perpetua Doctoris sententia, quam postea Recentiores amplexi sunt, nam loc. cit. 1. d. 29. docet relationi reali, & rationis nihil esse commune univocum, quia ei, quod est secundùm quid tale, & ei, quod est simpliciter tale, inquantum tale, non est commune univocum Illud, quod accipitur in eis secundùm quid, & simpliciter, relatio autem realis est simpliciter relatio, & relatio rationis est secundùm quid relatio, quia sicut esse in ratione est esse secundum quid, ita referri secundùm rationem, sivè comparari à ratione est referri, vel comparari secundùm quid; ita arguit Doctor loc. cit. ex quo colligitur Doctorem velle ens rationis dicitens secundùm quid, & omnino per analogiam ad ens reale, atque ideò petat concipi per modum veri entis, sicut homo pictus concipitur per modum veri hominis. Accedit, Doctorem ubique docere relationes rationis tunc fabricari, quando per intellectus aut alterius potentiæ collativæ operationem duo aliqua referuntur inter se, vel unum ad alterum, quæ à parte rei non referuntur, nec sunt nata referri, ac ita præsertim docet 1. d. 45. q. un. C. & quol. 17. C. & 3. d. 26. q. un. E. sed intellectum referre adinvicem aliqua duo, quæ non sunt nata referri, aliud sanè non est, quàm concipere non relata inter se, ac si relata essent, & illa omnino concipere ad modum relatorum, ergo universaliter in ejus sententia tunc ens rationis formaliter sit, cum id, quod non est, nec esse potest, concipitur, ac si esset, & per modum entis realis existentis, sivè absoluti, sivè respectivi. Ursius cum in 1. d. 13. q. 13. qu. un. §. *Aliter dicitur*, vers. *contra istud*, & 4. d. 1. q. 2. & quol. 3. art. 1. & locis omnibus citat. art. præced. inquit ens rationis non habere esse, nisi inquantum cognitum, & consideratum, proculdubio loquitur de ea cognitie, qua per modum entis concipitur, intellectus enim nihil, nisi per modum entis concipere valet, qua ratione quæst. 4. univ. asserit universale esse ens, quia sub ratione non entis (ait Doctor) nihil intelligitur & 5. Met. quæst. 2. ab initio ait, quod non haberet intellectus, undè conciperet relationem rationis, nisi apprehendisset, & in aliquo relationem realem. Et hac ratione ait Arist. 4. Met. ab initio non ens esse dicimus, quia nil intelligitur sub ratione non entis.

Et tandem hic dicendi modus probatur manifesta ratione, quia ens reale, vel est objectum adæquatum, vel saltem primarium intellectus, ut omnes concedunt cum Doctore 1. d. 3. quæst. 3. ergo ens rationis non potest intelligi, nisi quatenus concipitur, ut imitatio quædam entis realis, quia objectum potentiæ secundarium debet aliquo modo participare rationem formalem primi objecti, at ens rationis non potest participare formaliter, & intrinsecè entitatem realem, ergo debet participare secundùm aliquam similitudinem, & proportionem.

30 Quintò tandem ex his colligitur *ens rationis esse illud, quod objicitur, vel potest objici intellectui, ac si esset, cum tamen nec existat in rerum natura, nec existere possit*; undè sequitur totum esse illius esse objectivum, mentale, & fictum, & quia ab intellectu nostro veris entibus affuetо fingitur ad instar veri entis, id eò ens rationis dicitur umbra entis realis, & ejus entitas umbrata, quia participat analogicè æquivocè rationem entis realis, & quidem semel admissis ens rationis non consistere in aliqua denominatione extrinseca, necessariò est asserendum esse aliquod esse fictum resultans in rebus ex operatione intellectus; & planè omnes relationes rationis, & præsertim secundæ intentiones logicales, si non dicunt solas denominationes extrinsecas, quibus res dicuntur cognitæ, alio modo explicari nequeunt, nisi per illud esse fictum, & umbratum resultans in rebus, ut cognitis, & easquasi intrinsecè denominans. Et per hoc esse explicatur tum essentia, tum existentia entis rationis, nam in illo esse ficto consistit & quidditas, & actualitas ejus cum hoc solo discrimine, quòd quatenus actu est, dicetur esse existentiæ, quatenus verò considerari potest ut possibile, abstrahendo ab actualitate essendi, dicetur esse essentiæ, undè consulto diximus ens rationis esse illud, quod objicitur, vel objici potest intellectui, ac si esset, idque significavit Mayron. quol. 6. ab initio, ubi quadruplicem entis rationis assignans acceptionem inquit ultimam, quæ est entis rationis modo declarati, esse propriam.

Objectiones enodantur.

31 In contrarium arguunt Primò Didac. & Smising. cit. ens rationis fit, & concipitur non solum fingendo illud per modum vertentis, & concipiendo aliter, quid sit, sed etiam concipiendo illud per modum entis rationis, & sicut est, & ita contingit, quando consideratur secundùm suam quidditatem, & ibi essentialia, quod enim tunc concipitur utique ens rationis est, & non reale; imò ita de facto divinus intellectus concipit, & efficit entia rationis. Confirmatur, quia si in cognitione, & formatione entis rationis opus esset illud concipere aliter, ac sit, idest per modum veri entis, planè semper intellectus falleretur, & nunquam cognosci posset, sicut est, ergo &c.

Resp. duplicem esse cognitionem entis rationis, unam directam, altera quasi reflexam, ut Doctor indicat 2. d. 1. q. 1. art. 2. (licet in quibusdam voluminibus signetur pro extra) & adhuc clarius in eodem 2. d. 1. q. 3. B. prima est, qua fingimus ens rationis, concipiendo quod non est, ac si esset; secunda, qua concipitur ens rationis; sicut verè est, & cognoscimus rem esse cognitam aliter ac sit, undè Scotus 5. Met. q. 2. ab initio ut notat ibi P. Cavellus Schol. 1. quem etiam citat 4. d. 16. q. 2. n. 7. §. *Contra conclusionem*, docet ens rationis fieri per cognitionem directam, non reflexam, nam per hanc potius recognitatur factum, & ut ait Doctor, in hac secunda cognitione habet præcisè rationem objecti non effectus, hinc est, quòd prima cognitio vocatur practica, quatenus non tantum est expressiva, sed etiam factiva entis rationis, & in hoc sensu posse dici practicam docuit Scotus 6. Met. q. 1. ad 1. argum. quia per eam practicè, & in actu exercito verificatur intellectus circa ens rationis fingendo, quod non est, ac si esset; secunda verò dicitur speculativa, quia per eam veluti in actu signato consideratur objectum illud fictum per priorem cognitionem, atque ideò ab aliis dicitur contemplativa, quæ distinctio in hac materia de ente rationis est valdè notanda, & ab omnibus Recentior. passim recipitur, ut est videre apud Averl. q. 5. Logic. sect. 5. concl. 3. & Blanc. disp. cit. sect. 5. & alios, etsi de more Scotum non memoret, potest igitur (ut argumentum solvamus) ens rationis utroque modo cognosci, in prima cognitione attingitur aliter, ac sit, quia per modum entis realis concipitur, cum tale non sit; in secunda concipitur ut est, quia attingitur ut ens rationis, & fictum per primam cognitionem recipit esse, at per secundam non recipit esse, sed supponitur ei, ut unum de genere intelligibilium, ut loquitur Doctor cit. 2. d. 1. quæst. 5. P. & hoc modo ens rationis cognoscitur à Deo, ut postea dicemus, nec tamen efficitur ab eo. Ad Conf. patet per idem, quia ens rationis cognosci potest sicut est, cognitione reflexa; adverendum tamen est, neque intellectum propriè falli, quando per directum ens rationis efformat, non enim tunc judicat ens rationis esse ens reale, quia hoc ad secundam spectat operationem, in qua propriè falsitas reperitur, sed dumtaxat simplici apprehensione illud ad modum entis realis percipit, sicut quando rem spiritualem ad instar corporeæ apprehendimus, tunc propriè non fallimur, quia tunc non judicamus rem spiritualem esse corpoream, de quo fusius infra q. 5.

32 Secundò arguit Meurisse, quamvis talis modus faciendi per conceptionem, scilicet, ad modum veri entis, posset convenire entibus purè fictitiis, ac etiam fictis cum fundamento, relationibus tamen rationis neutiquam convenire potest, quæ per meram resultantiam fiunt in objectis cognitis, & comparatis, absque quod intellectus eas concipiat ad instar realium relationum, formata enim hac propositione *Petrus est homo*, resultat in illis extremis relatio prædicati, & subjecti, absque quod intellectus reflectatur super illa extrema cognita, & apprehendat rationem subjecti, & prædicati per modum entis. Confirmat ex Doctore 4. d. 1. q. 2. ubi dicit relationem rationis nihil aliud esse quam compatationem passi-

passivam, qua objectum aliquod consideratum comparatur ad aliud per actum intellectus comparantis, & in 1. d. 35. ait in eodem instanti, in quo divinus intellectus producit lapidem in esse cognito, resultare relationem rationis in lapide ad divinum intellectum, idem habet 4. d. 1. q. 5. in fine, & d. 16. q. 2. E. & alibi sæpè, ergo ad relationes saltem rationis efficiendas non est opus actione intellectus, quia eas concipiat ad modum relationum realium.

Resp. satis patere ex dictis art. præced. concl. 2. non resultare statim relationem cogniti, & voliti in objecto absque ulla fictione intellectus, quia hoc interest inter relationem realem, & rationis, quòd illa positis extremis statim datur, quia insurgit ex natura illorum, ut sæpè docet Doctor 5. Met. q. 11. loc. cit. & 1. d. 31. q. 1. & quol. 6. & alibi, sed relatio rationis ultra extrema indiget operatione intellectus, qua efficiatur, nimirum cogitatione intellectus, antequam opera tionem esse cognitum, & volitum meras denominationes reales important in objectis; & cum Doctor loc. citat. indicat ex illis denominationibus resultare relationes rationis in objectis denominatis, id intelligendum est per aliquam operationem intellectus, & non ex natura rei, quam licèt Doctor non exprimat, eam tamen supponere non est dubitandum, quod magis infra constabit agendo de ente rationis relativo; Et planè falsum est Doct. cit. in 4. d. 1. q. 2. velle relationem rationis esse meram denominationem extrinsecam passivæ comparationis derelictam in objectis comparatis ex simplici actu intellectus comparantis, aut relationem ex illis sic comparatis immediatè resultantem absque novo actu intellectus accedente, ut intelligit Meuriss cum Valon. pag. apud nos 43. imò ibi directè docet fieri relationem rationis, quando illa objecta primo considerata, & comparata per unum actum, deindè per alium actum sequentem secundo considerantur apprehendendo comparationem passivam illorum, veluti quandam relationem inter ipsa interjacentem, & ideò, inquit, ens rationis esse *ens in anima, tanquam secundo consideratum, non tanquam primo consideratum*. Et quando alibi Doctor insinuare videtur relationem rationis produci per actum comparativum, quo duo objecta comparantur, sic debet intelligi, ut bene exponit Bargius in 1. d. 23. q. un. pro qua expositione citat quoque Lichet. 2. d. 1. q. 1. quòd non potest produci, nisi præsupposito actu comparativo, quo habito intellectus novo actu producit intentionem in re cognita, & non producit eam ipso actu comparativo, ita Bargius, quod etiam expressis verbis docuit Do. 3. d. 26. q. 26. q. un. E. dum ait, *quòd omnis potentia collativa potest objectum suum comparare ad aliud, & in eo sic comparato causare respectum rationis, qui non inest, ex natura rei, sed ex potentia*, ergo alium actum sequentem ponit Doctor, per quem resultat relatio rationis.

33 Sed urges, oppositum manifestè indicari à Doctore loc. cit. supra in fol. ad primum, nam 5. Met. q. 11. ab initio ait, *falsum est, quod actu reflexo intelligendi fit relatio rationis, fit enim primo actu, scilicet directo intellectus comparantis hoc ad illud, quando autem reflectit intelligendo comparationem illam, ut objectum, tunc non causatur relatio rationis, sed consideratur*, ergo per primum omnino actum, quo objecta comparantur, statim immediatè resultat relatio rationis absque novo actu, idem habet 2. d. 1. q. 5. B. ait enim, *relationis rationis est modus objecti in primo actu intellectus, & tamen non est in se nihil in genere intelligibilium, sed est in se aliquid vere intelligibile, & ita non intelligitur, nisi in actu reflexo*, vult ergo, quòd in primo actu fiat, & in secundo tantum intelligatur, ut facta.

Resp. ad tollendam æquivocationem actus directi, & reflexi, quæ hanc ingerit difficultatem, & Doctorem reddit obscurum, hic distinguendi sunt tres actus, primus est, quo duo objecta realia comparantur adinvicem, ex quo in ipsis aliud non resultat, quam sola extrinseca denominatio passivæ comparationis; secundus, quo intellectus concipit talem comparationem passivam in objectis per modum cujusdam relationis; tertius tandem, quo relationem ita confictam in objectis intelligit, sicut est, hoc est, esse relationem confictam, & rationis; primus actus est omninò directus, sicut è contra tertius est omninò reflexus, secundus verò potest dici quodammodo reflexus respectu primi, & directus respectu tertii, qua de causa interdum dicitur directus, interdum reflexus, fed certè cum sit prima cognitio, quam directè habemus de ente rationis, in ordine ad ens rationis absolutè dici debet actus directus. cum ergo Doctor loc. cit. inquit ens rationis fieri cognitione directa non reflexa, quia in ista habet tantum rationem objecti, non effectus, non loquitur de primo omninò actu, quia per illum attingitur solum ens reale, & nullo modo ens rationis, sed de secundo actu, quo primò, & directè attingitur ens rationis, quia per ipsum accipit esse, & intelligitur, & ideò respectu ejus habet rationem tùm objecti, tùm effectus, ubi in tertio actu, qui verè est reflexus in ordine ad ens rationis, habet præcisè rationem objecti, qua de causa supra dicebamus in sol. ad 1. priorem cognitionem entis rationis, quæ sequitur immediatè ad cognitionem entis realis, esse practicam, & factivam, posteriorem verò esse merè speculativam, & contemplativam.

34 Tertio si ens rationis est id, quod concipitur ad modum veri entis, ergo non fit fingendo aliquam formam, quæ secundùm se rotam sit merè objectiva, & apparens, sed potiùs per falsam applicationem unius entitatis realis cum alia incompossibilis, undè entitas objecta intellectui erit secundùm essentiam realis, & solum secundùm existentiam objectivam rationis, quatenus per intellectum est applicata subjecto, cui non est applicabilis; probatur consequentia, quia juxta hanc sententiam, quando intellectus concipit Deum, ut relatum ad creaturas, concipit ibi relationem realem solitam à se concipi inter causam creatam, & effectum, sed dicitur esse rationis, quia applicatur Deo, cui est in applicabilis; quando concipit spiritum ad modum corporis, verè ibi concipitur subsistantia extensa, sed dicitur esse rationis, quia applicatur subjecto incompossibili; quando concipit hircocervum, concipit veram unionem, quæ inter res verè unibiles reperiri solet, inter naturas hirci, & cervi, quæ tamen quia unibiles non sunt ad constituendum per se unum, ideò unio inter illas concepta dicitur rationis.

35 Resp. sententiam illam, quod ens rationis confisat in falsa applicatione unius entitatis realis cum alia incompossibili, quam indicavit. Mayr. quodlib. 7. punct. 7. quanivis modo paucos habeat asseclas, esse tamen satis probabilem, ut testatur Amic. tract. 3. q. 2. dub. 5. concl. 6. & nos insinuavimus disp. 7. Physic. q. 8. art 2. Imo fatemur ita intelligi posse, & explicari communem sententiam veterum Scotistarum, cum ajunt entia rationis fieri solum à potentia collativa, & non nisi actu collativo, cum enim quecunque talis potentia comparando unum objectum ad aliud jungit non unibilia, efficit ens rationis, & quidem ita de facto interpretari videtur Fuentes cit. q. 2. diff. 1. art. 3. communem Scotistarum, quæ fortè in alio sensu defendi nequit, ut sit universaliter vera; undè si nostra sententia ita interpretaretur, adhuc sustinneri posset. Verum quia non omnia entia rationis fiunt per apprehensionem plurium partium cum unione earum, ut constat de multis, quæ concipiuntur ad modum per se subsistentium, & non alteri inhærentium, & cogitur hæc sententia asserere omnia entia rationis fieri per copulam, non autem per prædicata & subjecta, quod tamen falsum est, quia sæpè ex parte prædicati actu correspondet aliquid fictum; non secus ac ex parte unionis, ut cum dicimus *animal est genus*, nam prædicatum ita est forma ficta, sicut copula; & demum quia hæc sententia non salvat ens rationis, nisi in concreto, quatenus entitas realis ab intellectu applicatur huic, vel illi subjecto incompossibili, in abstracto autem cogitur concedere ens rationis omninò dicere formam realem, & adhuc ipsa quoque teneretur dicere applicationem illam objectivam, sive distinguantur ab unione, sivè non, esse omnino ens rationis absque alia ratione, ut ita falsa applicatione ut diximus q. 1. ideò præstat alio modo nostram interpretari sententiam, unde ad arg. negando ex est consequentia, quia res vera valde nostra sententia differt ab illa, ut constat ex loc. proximè cit. aliud enim est in formatione entis rationis accidit ens reale actu cognosci, non utique intervenit, ut objectum cognitionis, qua formatur ens rationis, sed ut terminus similitudinis, secundùm quam essingitur; & sic quando in Deo concipimus relationem ad creaturas, hæc relatio à nobis concepta est tota apparens, & objectiva, & solum reale est relatio illa, ad cujus instar essingitur, & sic dicendum de aliis exemplis in argumento relatis, vide quæ diximus qu. 1. probando primam partem conclusionis.

36 Quarto si ens rationis concipi deberet ad similitudinem entis realis, sequitur concipi non posse sine ente reali, quod est terminus talis similitudinis, at hoc est contra experientiam. Deindè similitudo, cum sit relatio æquiparantiæ secundi modi 5. Met. tex. 20. requirit in extremis rationes fundandi ejusdem rationis, sed talis ratio fundandi in ente rationis reperiri non potest. Demum entitas ficta quâ præsefert ens rationis est formaliter impossibilis, ergo non potest habere similitudinem cum ente realiter possibili, quia opposita non habent similitudinem adinvicem, sed dissimilitudinem.

Resp. similitudinem entis rationis cum reali non esse univocationis, seu communicationis, qualis est albi ad album, sed proportionis, & imitationis tum in existentia, tum in modo existendi, quia sicut ens reale existit à parte rei, ita ens rationis existit objectivè in intellectu, & sicut dupliciter potest ens reale extare in rerum natura, aut per se stans, aut in alio, ita ens rationis potest concipi dupliciter habere existentiam, scilicet, per modum per se stantis, & per modum inhærentis, ad hoc autem non est necessaria pro illo tunc cognitio entis realis actualis, & explicita, sed sufficit habitualis, & implicita, ut ad præcedens argumentum dicebamus; neque inconveniens foret, si illa interveniret, quia in analogis æquivocis consuetum est, ut secunda analogata definiantur per primum, ut patet de sano. Ad 2. patet per idem, quia similitudo non est univocationis, & communicationis, sed imitationis. Ad 3. opposita in essendo possient habere aliquam similitudinem in repræsentando, ut patet de specie impressa substantiæ, quæ illi assimilatur in repræsentando, cum tamen sit opposita in essendo; sic in proposito ens reale, & rationis opponuntur in essendo, sed cum hoc sit veluti umbra illius, assimilatur illi quodammodo in repræsentando, & imitando eo modo, quo umbra imitatur esse corporis. Multa obiicit Poncius hìc contra doctrinam à nobis traditam de ente rationis, quæ omnia diluta videri possunt disp. 2. Met. quæst. 9. art. 1. à n. 241. ubi etiam n. 243. impugnatur ridicula quædam descriptio entis rationis, quam ipse ex suo penu affert dicens, ens rationis esse illud, quod nequit aliquid efficere, neque inexistere alicui potenti efficere, nisi per considerationem potentiæ potentis aliquid considerare; cui benè quadrat illud Horat. de arte poet.

Spectatum admissi risum teneatis amici.

QUÆ-

QUÆSTIO III.

Num ens rationis habeat causas sui esse, & quas.

37 CUm loquimur de causalitate entium rationis, ut Tat. advertit 4. d. 1. q. 2. quæstiunc. 4. earum, quæ ibi movet de secundis intentionibus, & Bargius 5. d. 13. q. un. non est sermo de causa propriè dicta, cum enim entia rationis non sint propriè entia, sed solum concipiantur ad modum entium, profectò habere nequeunt veras causas, implicat enim aliquid habere veras causas, & non habere verum esse; qua igitur ratione dicuntur entia, eadem proportione modo quæritur, an habeant causas sui esse, & quas. Negarunt aliqui ens rationis habere causas sui esse, citantur Hærveus tract. de secundis intentionibus, Mayron. quodlib. 6. Sonc. 6. Met. quæst. 18. Niger q. 4. clypei in fine. Suarez verò, quem multi ex Recentioribus sequuntur, disp. 54. Met. sect. 2. concedit quidem ens rationis eo modo, quo est ens, habere causam effectivam sui esse; id tamen de aliis causis, & maximè de finali concedere inficiatur, & ideò ita de facto interpretari videtur Fuentes cit. q. 2. diff. 1. art. 3. communem Scotistarum, quæ fortè in alio sensu defendi nequit, ut sit universaliter vera; undè si nostra sententia ita interpretaretur, adhuc sustinneri posset. Verum quia non omnia entia rationis fiunt per apprehensionem plurium partium cum unione earum, ut constat de multis, quæ concipiuntur ad modum per se subsistentium, & non alteri inhærentium, & cogitur hæc sententia asserere omnia entia rationis fieri per copulam, non autem per prædicata & subjecta, quod tamen falsum est, quia sæpè ex parte prædicati actu correspondet aliquid fictum; non secus ac ex parte unionis, ut cum dicimus *animal est genus*, nam prædicatum ita est forma ficta, sicut copula; & demum quia hæc sententia non salvat ens rationis, nisi in concreto, quatenus entitas realis ab intellectu applicatur huic, vel illi subjecto incompossibili, in abstracto autem cogitur concedere ens rationis omninò dicere formam realem, & adhuc ipsa quoque teneretur dicere applicationem illam objectivam, sive distinguantur ab unione, sivè non, esse omnino ens rationis absque alia ratione, ut ita falsa applicatione ut diximus q. 1. ideò præstat alio modo nostram interpretari sententiam; unde ad arg. negando ex est consequentia, quia res vera valde nostra sententia differt ab illa, ut constat ex loc. proximè cit. aliud enim est in formatione entis rationis accidit ens reale actu cognosci, non utique intervenit, ut objectum cognitionis, qua formatur ens rationis, sed ut terminus similitudinis, secundùm quam essingitur; & sic quando in Deo concipimus relationem ad creaturas, hæc relatio à nobis concepta est tota apparens, & objectiva, & solum reale est relatio illa, ad cujus instar essingitur, & sic dicendum de aliis exemplis in argumento relatis, vide quæ diximus qu. 1. probando primam partem conclusionis.

38 Primò quidem, quod entia rationis suo modo causentur, quia cujuslibet existentis citra primum ens est aliqua causa proportionata illius existentiæ, ut patet, alioquin deduceretur de non existente ad existendum per seipsum, sed entia rationis existunt, cum antea non existerent, ergo &c. Confirm. quia non semper habent id, id esse objectum, seu objectum in mente, quod est esse rationis, nisi cum concipiuntur ad modum entium, ergo cum tunc illud esse habeant, non antea, vel post, certè in aliquam causam id referendum est, alioquin nulla ratio sufficiens illius qualiscumque varietatis reddi posset. Et tandem cum ea ad modum entium fingimus, utique concipimus ea ad modum causatorum.

Secundò ut singillatim ostendamus habere causam proportionatam in unoquoque genere causæ, probatur in primis, quod habeant saltem intellectum pro causa efficiente (nam in aliqua alia potentia vitalis possint ens rationis efficere, dicemus posteà) dicitur enim ab omnibus ens rationis fieri ab intellectu, essici per operationem intellectus, & similia; imo hæc potissimum de causa ens rationis dictum est, quia à ratione machinatur; ergo habet intellectum aliquo modo pro causa effectiva. Accedit, quod sicut suo modo dicitur ens, & esse objectivè in intellectu, pari modo dici debet tale esse accipere ab eodem.

39 Sed contra obiici solet, quod causæ reali correspondet effectus realis, & potentiæ reali objectum reale, ergo à nulla causa, & potentia reali, qualis est intellectus, ens rationis essici potest. Resp. communiter præsertim à nostris causæ reali primario, & immediatè utique correspondere effectum realem, secundario tamen, & mediatè effectum non realem correspondere posse, qui quasi comproducatur ad productionem effectus realis, & ita in proposito ens rationis secundùm esse objectivum producitur ad productionem realis intellectionis, quæ est effectus primarius intellectus. Hæc solutio procedit potius de ente rationis pro materiali, qualis est denominatio cogniti, quæ derelinquitur in objecto ex intellectione super illud transeunte, non de ente rationis pro formali, quod immediatè producitur ab intellectu ea cognitione, qua intelligit rem aliter, quam sit. Quare præstabit dicere, verum esse assumptum, quando causa producit per actionem physicam, & realem, quo modo intellectus producit intellectionem per actionem intellectualem, quæ dictio appellatur à Doctore quol. 23. & alibi sæpe, at non quando agit actione metaphorica, & quasi grammaticali, qualis est cognitio, per quam ens rationis producitur, siquidem per cognitionem non producit intellectus aliquam entitatem realem, quia non est actus productivus, & vera actio, sed tantum operativus ex Doctore ibidem, ac proindè affert tantum esse quoddam objectivum, non reale, undè si in objecto, quod intelligitur, nullum aliud esse reperitur præter hoc esse objectivum, quod ab intellectu recipit, erit ens rationis, & productio ejus erit productio secundùm quid, & rationis, non realis, ut docet Doct. 1. d. 36. q. unic. & disp. 1. qu. 1. Pariter potest potentia realis ex Doctore nunc citat. habere ens rationis pro objecto saltem secundario, & tertiario, licèt primarium, & motivum debeat esse reale, & præsertim ita contingit, quando rem concipit aliter, ac est, ut accidit in formatione entis rationis ex dictis quæst. 1. in sol. ad 2. ad 3. Confirm.

40 Tertiò habet etiam suo modo causam finalem, nam sæpè intellectus format entia rationis, ut res rectè, & sine errore cognoscat, ac præsertim ad hunc finem ex natura sua ordinantur intentiones logicales, ergo &c. probatur assumptum, sic enim quia privationes, & negationes ex se intelligibiles non sunt, nisi judicio quodam divisivo, ut v. g. intelligendo in tali organo non esse potentiam videndi, in aere non esse lucem, & è contra denominationes extrinsecæ non sunt intelligibiles, nisi judicio quodam compositivo, ut v. g. intelligendo Deum creatorem, parietem visum per hoc, quod relatio existens in creatura terminatur ad Deum, visio existens in oculo terminatur ad parietem, ut eas intellectus apprehendat apprehensione simplici, quæ est entium, & de ipsis prædicet, quæ eis conveniunt, & necessaria sunt ad explicandam earum naturam, data opera fingit illa ad modum entium, ut cœcitatem, veluti quandam pravam dispositionem in oculo, & sic de aliis, ergo entia rationis heri possunt, imò de facto fiunt propter aliquem finem. Sic etiam conficit intentiones logicales, ut certam sibi præscribat regulam, qua in unum plures propositiones cognoscere valeat, nam in primis intentionibus ex cognitione unius propositionis exercitæ non potest devenire in cognitionem alterius, quia una exercita non continet aliam; hinc fit, quod cum posteaquam plura adinvicem comparaverit, consimilem inveniat modum essendi denominationis extrinsecæ in pluribus, format secundas intentiones, v. g. quod animal sit genus, quod homo, leo, bos, sint species, & sic prædicando signatè præscribit sibi regulam dicendo, *genus prædicatur de speciebus*, sub qua propositione signata continentur omnes exercitæ dicendo, ergo homo est animal, leo est animal, quia una signata plures exercitas continet. Pariter quia longum esset enumerare omnia, & singula, quæ in proportione affirmari, vel negari possunt, de aliquare, & valdè prolixum singula recensere, de quibus alia affirmari, vel negari possunt, ut uno nomine hæc omnia complectantur, utimur consulto nomine subjecti, & prædicati; Et quia de conclusione in syllogismo, & de præmissis, de prima, & secunda præmissa forent quamplura dicenda, utimur nomine antecedentis, & consequentis, majoris, & minoris, quæ omnia sunt entia rationis; & propter eum finem intenduntur, ut operationes nostri intellectus benè fiant, imò ut dicebamus q. proem. hic est præcipuus logicæ finis, & hæc de causa Arist. eam instituit sub terminis secundarum intentionum.

Respondent aliqui ex Suarez cit. quod licet intellectus aliquando entia rationis effingat ob prædictos fines, isti tamen non sunt propriè fines illorum entium rationis, sed potius eorum actuum, quibus finguntur, & sic in Logica directio operationum intellectus non est finis illius esse rationis, quod ab intellectu recipiunt res logicales, nam ea omnia, ut esse prædicati, subjecti, antecedentis, consequentis, &c. quasi consequenter insurgunt ex actionibus mentis nostræ, & non à proposito, sed propriè est finis illius cognitionis, qua finguntur illa entia rationis logicalia.

41 Sed hæc solutio nulla est, quia utique concedimus causam illam finalem non esse veræ, & propriè causam finalem respectu entis rationis (præsertim si causalitas finis ponatur esse realis, de quo in Phys.) attamen prout in præsenti loquimur de causis, ipsi etiam enti rationis causalitas finalis denegnanda non est, nam ad hoc sufficit, ut ad modum causati, & procedentis à tali causa concipi possit. Accedit, quod fi cognitio logicalis dicitur à causa finali procedere, quia à proposito intenditur prupter eum finem, sic & entia logicalia suo modo ab illo fine dependentia habebunt, quia ad eum finem ipsa præsertim inserviunt, plusquam ipsa cognitio, unde resultant. Demum si entibus rationis suo modo conceditur causa efficiens, à fortiori etiam causa finalis ei concedi debebit, tum ob generalem connexionem harum causarum, tum quia causalitas finis maximè deficit a Physico causandi modo, cum metaphoricè caufet, & ideo talis causalitas magis proportionata est enti rationis, quam causalitas efficientis, sua ex natura.

Dices, à Scotistis nostris entia rationis reliquiis cretæ à figulo derelictis, dum vas intendit efformare, assimilari solere ea ratione, quòd sicut figulum solum vas per se effingere intendit, reliquiæ verò merè per accidens sequuntur præter ejus intentum, ita logicus actus logicales per se intendit, intentiones autem logicales ex illis resultantes solum per accidens. Resp. hoc Scotistarum dictum debere intelligi de ente rationis pro materiali, ut sunt denominationes extrinsecæ cogniti, comparati, &c. istæ enim verè, & per se non intenduntur ab intellectu, sed per accidens derelinquuntur in objecto, cujus cognitionem per se, & de proposito intellectus quærit, dum verò easdem denominationes per alium actum sequentem concipit intellectus, ut quid intrinsecum objecto, hoc certè facit in logica præsertim ob aliquem finem intentum, & dicere secundas intentiones in logica non per se intendi ab intellectu, sed ipsos actus logicales, est asserere nedum logicam in se, sed nec etiam logicam ab Arist. traditam esse per se de secundis intentionibus, quod est falsum ex dictis in q. proœm.

42 Quartò habent etiam suo modo causam materialem, & formalem, quocunque modo sumantur, si enim sumuntur velut causæ intrinsecæ rem componentes, sic entia rationis suo modo habere poterunt causam materialem, & formalem, & erunt huiusmodi omnia illa entia rationis, quæ fingi possunt ad instar substantiæ materiatæ, & corporeæ, veluti sunt hircocervus, chymera, & similia, si verò sumatur causa materialis non pro illa, quæ dicitur ex qua, sed in qua, & pariter causa formalis non pro forma partis, & physica, sed pro forma totius, & metaphysica, sicut est essentia, & quidditas, sic etiam entia rationis habebunt causam materialem, in qua, entia nimirum illa, quæ concipiuntur ad modum accidentis, & formæ simplicis absolutæ, vel relativæ alteri inhærentis. Habebunt denique omnia rationis entia causam quoque formalem in hoc sensu, quatenus habent omnia propriam quidditatem, & essentiam sibi proportionatam.

Quæres, quænam sit causa materialis, in qua entium rationis conceptibilium admodum alteri inhærentis, num sit intellectus, an potius res ipsa, de qua enunciatur tale ens rationis. Dicendum est non esse intellectum, sed rem ipsam, quatenus cognitam, & ab intellectu apprehensam, ita Scot. quæst. 9. univers. & in 4. d. 1. qu. 2.